

IRIS

4/22

ročník 20 | číslo 4 | podzim – zima 2022
NEPRODEJNÉ

02 | **Zoo je moje
srdcovka**

10 | **To už
bylo dětí!**

17 | **Šťastných
sedm**

Primátor Plzně Roman Zarzycký: Zoo je moje srdcovka

Pane primátore, gratulujeme Vám ke zvolení a na úvod máme hned otázku na téma, které nás velmi zajímá. V gesci primátora jste si mimo jiné nechal i zoologickou a botanickou zahradu. Proč?

Protože zoologická zahrada je moje srdcová záležitost. Do plzeňské zoo chodíme s celou rodinou velmi často, skoro by se dalo říct, že každý víkend (smích). Nebojím se tvrdit, že zoo patří mezi chlouby a největší atrakce našeho města. Obdivuji všechny chovatele a celý management za to, s jakou láskou a péčí se o zvířata starají. Je na nich vidět, že jsou spokojená, a to je ta nejlepší vizitka.

Vy jste ale do zoo chodil nejen soukromě, ale také jako politik.

Přesně tak. I z funkce náměstka primátora jsem se v předešlém volebním období snažil zoologickou zahradu maximálně podporovat. S velkou radostí jsem spoluotevřel asijský altán, křtil lív mláďata, byl u budování nového výběhu pro lvy. Nyní se připravuje projekt na čerpání vody z řeky Mže, která se ukazuje jako vhodnější zdroj než stávající vrty. Je dobře, že se zoo může dál rozvíjet, protože jedině tak může co nejlépe sloužit k radosti a trávení volného času všem Plzeňanům i turistům.

Prozradíte nám, jaké je Vaše nejoblíbenější místo v zoo?

To je hodně těžká otázka. Vlastně mám rád celou zoo, od asijského pavilonu přes novou voliéru pro plameňáky až po zebry a žirafy. Když o tom ale tak přemýšlím, tak nejraději mám vlastně statek Lüftnerka. Vidět pohromadě všechna ta tradiční česká zvířata je dnes do značné míry unikát. Navíc jsou to pro mne skvělé vzpomínky na dětství.

Co byste závěrem vzkázal našim čtenářům?

Přeji všem návštěvníkům, aby se jim v plzeňské zoo líbilo a zoologické a botanické zahradě přeji mnoho nových přírůstků a spokojených příznivců. A když říkám mnoho, tak bych rád Plzeňany vyzval, aby zoo ještě do konce roku navštívili, protože pokud se nemýlím, tak nejsme daleko od toho, aby padl nový návštěvníkový rekord. Moc dobře si pamatuji ten z roku 2019, kdy jsme se dostali na číslo přesahující půl milionu prodaných vstupenek. Byl by to krásný dárek pod vánoční stromček. Závěrem bych všem čtenářům IRISu rád popřál veselé Vánoce.

(šk)

Foto Zdeněk Vaiz

IRIS KALEIDOSKOP

Podzim představuje jeřáby

Jeřáb popelavý je velký pták – o něco větší než čáp bílý – z čeledi jeřábovitých. Na území ČR se objevoval až do 80. let 20. století pouze jako řídké protahující druh. Od roku 1981 je vzhledem k výskytu v hnízdní době možné usuzovat také na jeho hnízdění. Prokázáno ovšem bylo až v roce 1989 u Doks a v následujících letech rovněž na jiných lokalitách Českolipska. Máchův kraj je hlavní hnízdní oblastí i v současné době. Od roku 1999 zde pravidelně hnízdí minimálně šest párů. S hnízdicími jeřáby popelavými se však lze setkat též na dalších místech ČR. Mimo jiné třeba na Chebsku nebo Strakonicku.

Na podzim při jejich tahu je lze při troše štěstí spatřit rovněž mimo tyto oblasti. Rudolfa Košanová je např. fotografovala na jižním Plzeňsku. Zimoviště leží na jihu Evropy a Asie a také v Africe. Migrující jeřábi popelaví létají v pravidelných klínovitých seskupeních a často na sebe upozorní typickým troubením. Během letu rádi odpočívají na polích, kde nacházejí potravu.

(rz)

Pozor na pokutu!

Od začátku roku 2022 platí u nás nová pravidla pro invazní nepůvodní rostliny a živočichy ze seznamu EU. Lidé nesmí tyto druhy vypouštět, vysazovat, dovážet, převážet, uvádět na trh, ale ani chovat nebo pěstovat na území EU. Pokud však občané svá zvířata do konce roku 2022 zaregistrují a zajistí proti úniku, mohou si je podle ministerstva životního prostředí (MŽP) nechat na dožítí. Za porušení podmínek ovšem budou hrozit pokuty až do výše 100 000 Kč! Mezi zvířata uvedená v uninijním seznamu invazních druhů patří: karas stříbřitý, mýval severní, norek americký, ondatra pižmová, psík mývalovitý, rak pruhovaný, rak signální, střevlička východní a želva nádherná. S mapováním invazních druhů rostlin a živočichů může pomoci rovněž veřejnost přes aplikaci Biolog.

(aa)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Plameňák růžový žije ve zrekonstruované expozici.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Lesy předcházejí lidstvo, pouště je následují.

Francois-René de Chateaubriand

(1768 – 1848), francouzský spisovatel a diplomat

PODPORUJÍ NÁS:

Stopadesátileté, přesto stále velice mladé Zkáza rybníka zrodila nové jezero

Mladotice na severním Plzeňsku si v roce 2022 připomenuly důsledky jedné z největších povodní v Čechách. Před 150 lety se zde protáhla po prudkém přívalem dešti hráz místního jednadvadesátihektarového rybníka. Voda vtrhla do Mladotického potoka a poté do úzkého koryta už rozvodněné řeky Sřely a připravila o život desítky lidí. Zničený rybník, který byl největší v západních Čechách, už nebyl nikdy navzdory úvahám obnoven. Jeho historii i tragické události z konce května 1872 připomíná na sedmi zastaveních nová bezmála dvoukilometrová naučná stezka.

O pár kilometrů dál proti proudu

Mladotického potoka byla v roce 2022 otevřena také naučná stezka věnovaná Odlezenskému jezeru, někdy nazývanému rovněž Mladotické nebo Potvorovské. Je nejmladším jezerem v ČR a jedním z nejmladších v Evropě. Vzniklo jen asi dva dny po protřetí hráz Mladotického rybníka po sesuvu svahu do údolí Mladotického potoka u rozestavěné železniční tratě. Autorem stezky představující Odlezenské jezero a spoluautorem stezky o tragédii Mladotického rybníka je světově uznávaný geograf, hydrolog, mladotický rodák a dnes též čestný občan obce prof. Bohumír Janský. Události kolem vzniku nového jezera se pro něj staly jedním z celoživotních vědeckých zájmů.

Protřetí hráz rybníka v Mladoticích a vznik nového jezera byly důsledkem prudkého přívalem deště 25. května 1872. Tehdejší farář v nedaleké Žebnici naměřil mezi 14. hodinou a půl třetí 237 milimetrů srážek, tedy 237 litrů vody na metr čtvereční. „Můžeme říci, že od té doby se taková událost neopakovala na celém území republiky a dá se soudit i střední Evropy,“ tvrdí prof. Janský. A dodává: „Do koryta potoka vtrhlo z protřetého rybníka až 3,5 milionu metrů krychlových vody.“

Odlezenské jezero podle B. Janského představuje pro vědce cenný zdroj informací. Nánosy bahna na jeho dně slouží jako geoarchiv posledních sto padesáti let. „Odebírali jsme nánosy usazenin a zjistili jsme, že jsou jich tam čtyři metry. Každých deset centimetrů jsme pomocí radioaktivních izotopů uhlíku datovali,“ řekl vědec. Díky tomu například odborníci zjistili jak rychle jezero zaplňuje sedimenty. Zatímco po vzniku se zanášelo velmi rychle, nyní přibývá na dně zhruba centimetr nánosů ročně. Byly ale doby, kdy za rok přibýlo devět i deset centimetrů. Vědci v nich dokážou například bezpečně najít stopy po jaderných výbuších. V hloubce kolem metru od současného dna lze najít stopy radioaktivního spadu po ruských jaderných zkouškách v 50. letech 20. století. Je v nich odraz francouzských jaderných testů v Tichomoří, 40 centimetrů pod dnem jsou uloženy stopy spadu po výbuchu jaderné elektrárny v Černobylu. „Naposledy jsme tato měření dělali v roce 2003, takže nám tam chybí Fukušima (havárie japonské jaderné elektrárny v roce 2011), to chci ještě udělat,“ dodal prof. Janský.

Odlezenské jezero mělo podle něj ještě na začátku 70. let minulého století, kdy o něm dělal diplomovou práci, hloubku až 7,5 metru, nyní je to jen šest metrů. Existují i modely, jak rychle se zcela zanese. „Příroda toto jezero vytvořila a příroda rozhodne, kdy zas zanikne,“ dodává Bohumír Janský. Člověk, jenž na počátku tisíciletí vedl vědecký tým, který určil prameny řeky Amazonky.

Foto František Hykeš

Bílá patří k zimě

Zima má být pod sněhem, tedy bílá. Poslední léta byla na něj u nás v nížinách a středních polohách skoupá. Jsou však na světě místa, kde ho napadne už na podzim tolik, že taje dlouho do pozdního jara. Jeho barvě je přizpůsobeno i zbarvení srsti zde žijících zvířat. To platí též o ovci aljašské. Je menší příbuznou ovce tlustorohé. Domov má od severní Aljašky po sever kanadské Britské Kolumbie. Pohybuje se v malých stádech, po většinu roku samice s jehňaty, odděleně od beranů. V přírodě se jejich populace v posledních letech velmi snižuje. „V péči člověka není v našich podmínkách jejich chov vůbec jednoduchý,“ prozrazuje zooložka Miroslava Palacká, „protože často trpí přemnožením vnitřních parazitů a mláďata kvůli tomu nezřídka hynou.“

V zoo se příliš často ovce aljašská nechová, spíše naopak. Plzeňská ji však nabízí, jako jediná v Čechách, takže pokud zatoužíte v případně bezsněžné zimy po bílé, přijďte se na ni podívat. Žije v severovýchodní horní části zahrady věnované severoamerickým kopytníkům. Letos koncem jara se jí narodila tři jehňata – ovečka a dva beránci. V současnosti je stádo desetihlavé.

Za pozornost stojí rovněž v blízkosti žijící jelen wapiti. Už proto, že z evropských zahrad je chován také pouze právě zde. „V minulosti byl tento druh v přírodě vyhuben, poslední pár zachránil místní farmář. Z něj pochází celá dnešní populace,“ prozrazuje zooložka Miroslava Palacká.

Foto Kateřina Misíková

Býval to holý kopec

Homolka je po Borském parku druhým největším lesoparkem v západočeské metropoli. Rozkládá se na ploše deseti hektarů. Na vrcholu kopce ve tvaru homole stojí vodojem. Do užívání byl předán spolu s dokončením úpravy vody a vodovodem Škodovými závody v roce 1889. Tehdy se také uskutečnil historicky první odběr vody z řeky Úhlavy. Ta zásobuje Plzeň dodnes. V té době byla Homolka nezalesněná. První stromy zde nechalo město vysadit krátce po dokončení vodárny a dále pak v období před I. světovou válkou. Svahy kopce se tak postupně změnily ve veřejný park, který se později nazýval Čiperovy sady na paměť významného plzeňského pedagoga a politika Josefa Slavomíra Čipery.

Součástí lesoparku je více jak 10 let naučná stezka. Zaslouhou Správy veřejného statku města Plzně bylo v roce 2022 vyměněno všech jejích 13 naučných tabulí a interaktivních prvků. Na přibližně kilometr a půl dlouhé trase hledají poučení především děti předškolního věku a začínající školáci. Najdou zde odpovědi na to, jaké okolo nich rostou stromy a kvetou květiny, kteří živočichové tu mají domov a také jak vzniká pitná voda.

(iz)

Pro ptáky je jedlý

Foto František Hykeš

Břečtan popínavý je vytrvalá, stále zelená popínavá rostlina. Kveté v době, kdy na většině ostatních rostlinných druhů už dozrávají semena. Od května často až do listopadu. Doma je na celé severní polokouli po šedesátou rovnoběžku. Preferuje stín či polostín. Ještě v šedesátých letech minulého století nebyl, alespoň v západních Čechách, příliš rozšířenou liánou. Například v okolí Plzně rostl v přírodních podmínkách prakticky na jediném místě – na levém břehu Berounky před zříceninou hradu Věžka u Druztové. Dnes se s brečtanem potkáme stále častěji. Zůstaneme-li stále v krajském městě, tak např. v borovém lesíku nad Píorem na Bílé Hoře, v lesoparku na Homolce, Pod Věsmi svatými i na dalších místech. Vyskytuje se zde v početných a bujných porostech. Za jeho rozšíření mohou ptáci a také starší keře v zahradách, které každoročně bohatě kvetou a mají úrodu tmavě fialových bobulí, jimiž se živí hned několik ptáčích druhů – mimo jiné kosi a špačkové. A tím rozšíří semena po okolí. Zatímco pro člověka je celá rostlina jedovatá, může mu způsobit těžké průjem až smrt, pro ptáky bobule toxické nejsou.

(zh)

Japonský velvyslanec navštívil také zoologickou a botanickou zahradu

Setkání za tónů šakuhači

Dne 15. listopadu poctil návštěvou Západočeskou univerzitu velvyslanec Japonska v ČR jeho excelence J. E. Hideo Suzuki. Při té příležitosti projevil zájem si prohlédnout též japonskou kamennou zahradu Šówa-en v plzeňské zoologické a botanické zahradě. Vzácnou návštěvu přivítal její ředitel Ing. Jiří Trávníček spolu s botanickým náměstkem Ing. Tomášem Pešem. Stylovou atmosféru vytvořil hudebním doprovodem význačný český etnomuzikolog a hudební skladatel doc. Mgr. Vlastimil Matoušek, PhD. Velvyslance přišel také pozdravit člen Rady města Plzně Ing. Vlastimil Gola.

Na úvod Tomáš Peš vysvětlil panu velvyslanci symboliku japonské zahrady a ředitel zavzpomínal na rok 2004, kdy pod odborným vedením jejího duchovního otce, předsedy Japonské zahradní asociace Eishina Harady, byla vytvořena. Připomeňme si některé skutečnosti: Její architektura je inspirována Průmyslovým palácem v Hirošimě, dílem českého architekta J. Letzla. Po svržení americké atomové bomby nad městem se stal Atomovým dómem. Jeho symbolika společně s touhou po světovém míru se stala hlavním motivem Šówa-en. Jejimi hlavními prvky jsou tři velké kameny vyjadřující tři podoby Buddhy Amidy, který chrání lidi před zlem. Dalším motivem jsou tři pěšiny: bílá, červená a modrá. Prvá vede do ráje, druhá vyjadřuje utrpení současného života, třetí je symbolem moře. Kameny podél nich jsou vyjádřením kopců kolem Plzně. Velmi významným prvkem je motiv jeřába letícího k Atomovému dómu. Značná část materiálu pochází přímo ze země vycházejícího slunce a na staveniště putovala ve dvou kontejnerech, nejdříve lodí, poté na kamionech. Nad zahradou o výměře 150 m² se sklání více než tři sta let starý zákonem chráněný Körnerův dub. Jeho mohutnosti a kráse vyjádřil obdiv rovněž H. Suzuki.

Jedinečnou atmosféru v jinak nevlnném syrovém podzimmém dni vytvořila pro setkání lampionová a další výzdoba místa a především hra na tradiční japonskou flétnu šakuhači, již rozezněl mistr Matoušek. Do japonské zahrady se vrátil opět po osmnácti letech. Tenkrát ji tóny svého nástroje otevíral. Jeho hudba doprovází taktéž dokumentární film, který o ni vznikl. Naposledy ale v Plzni účinkoval letos – při květinových dnech japonské kultury v zoologické a botanické zahradě.

Hru na šakuhači společně s japonskou tradiční hudbou studoval Vlastimil Matoušek v roce 1986 v Tokiu. V teoretické rovině se zabývá hudbou mimoevropských kultur, hudební kinetikou a or-

T. Peš, H. Suzuki, V. Matoušek, J. Trávníček, V. Gola.

ganologii. Je autorem mnohdy excentrických skladeb, často s účastí exotických nástrojů a elektroniky. Nejčastěji vystupuje právě s japonskou tradiční flétnou šakuhači, věnuje se ale také českému folkloru – hraje na různé typy dud – a středověké hudbě. Od roku 2022 je nositelem Řádu vycházejícího slunce, který obdržel od japonského císaře. Jedná se o třetí nejvyšší řád, který byl původně udělován pouze japonským mužům; od r. 1981 jej mohou získat i cizí státní příslušníci.

Další kroky vzácné návštěvy vedly za doprovodu T. Peše do Asijské zahrady. Zde se zastavili u ja-

ponských národních ptáků bažantů pestrých, jež zahrada chová již mnoho let. Národním ptákem se stali díky jedinečné citlivosti k zemětřesení. Dále se pan velvyslanec zajímal o čínskou expozici se zlatou rybkou a závojnatkami obývajícími tradiční čínské obří mísy místo akvárií. Procházkou společně došli až k voliérám s ptačími druhy, které reprezentují jednotlivé asijské ostrovy. Zvláště ho upoutalo letošní poprvé odchované mládě jeřába japonského. (jp-hš)

Foto 2x Kateřina Misíková

Ad: Iví výběh

O zrekonstruovaném, prakticky novém, ívím výběhu jsme referovali v minulém čísle IRISu v obsáhlém článku popisujícím všechny novinky a jeho přednosti. Přidali jsme i výsledky návštěvnické ankety uskutečněné bezprostředně po dokončení stavby a okolních terénních úprav. Většina dotázaných se vyjádřila pochvalně, zazněly ale též kritické hlasy. Skóre bylo pět ku čtyřem ve prospěch nové vstupní dominanty, jak modernizovaný výběh jeden z dotazovaných pojmenoval. Někomu se proto zdálo, že připomínek nebo kritiky je příliš. Ovšem další dvě ankety mezi návštěvníky, jedna z počátku října a druhá ze začátku listopadu dopadly naprosto přesvědčivě

Rajská zahrada

ve prospěch nové stavby. Asi platí výrok jednoho z dotazovaných hned v úvodním průzkumu veřejného mínění – Jana Šimíčka ze Stříbra: „Ptáte se moc brzy. Musí zapůsobit faktor času. Když na náměstí s parkovou úpravou postavíte domy, i když budou architektonicky povedené, zpočát-

ku se setkáte spíš s odmítavými reakcemi. Lidé musí radikální změnu vstřebat, zvyknout si na ni, ztotožnit se s ní. A to chvíli trvá. Rozhodující je i celkové veřejné mínění. Vlastní úsudek si lidé vytvářejí postupně.“

Asi jeho názor platí. V případě ívím výběhu určitě. A je to dobře! Byl sice vybudován především proto, že ten původní už neodpovídal současným chovatelským požadavkům a trendům, pro větší komfort jeho obyvatel. Ale současně i pro větší komfort návštěvníků. Aby si mohli ívy lépe prohlédnout, pozorovali je v prostředí evokujícím jejich bývalou blízkovýchodní domovinu, mohli se o nich co nejvíce dozvědět z podrobných informačních tabulí, odpovědět si v jejich blízkosti v klidu Rajské zahrady... Pokud se to všechno povedlo, a zdá se, že ano, všichni, kdo se o novou stavbu roku 2022 zasloužili, jsou rádi a jsou spokojeni.

František Hykeš

Samice zubra Onica našla domov na Kavkaze

Koncem října opustila dvouletá samice zubra evropského Onica plzeňskou zoo. Byla vybrána jako již druhý zdejší zubr do stáda divoce žijících zvířat v Ázerbajdžánu v jižní části Velkého Kavkazu.

Zubři vyhnuli v Evropě ve 20. letech minulého století. V Ázerbajdžánu žila úplně poslední populace. „Nyní se,“ uvádí zooložka Miroslava Palacká, „ochranářské organizace a evropské zoologické zahrady spolu s ázerbajdžánskou vládou snaží o jejich návrat. V roce 2019 odjeli první zubři z evropských zoo, včetně našeho samce Onyho, do Tierparku Berlín. Tam si na sebe několik měsíců zvykali, aby pak společně odletěli do svého nového domova, do aklimatizační obory na jižním úpatí Velkého Kavkazu v národní rezervaci Shahdag. Odtud byli o rok později puštěni do volné přírody. Některá zvířata dostala obojky s GPS navigací, aby je bylo možné sledovat.“

Jak dále informuje M. Palacká, stejnou cestou si projde i samice Onica. Věř, že její potomci vytvoří silnou a zdravou populaci.

Aktuální informace: Zubři už jsou na místě.

(rz)

Foto 3x Kateřina Misiková

Od nákupů do zoo

Dne 1. října se konalo slavnostní zahájení výstavy Zoologické a botanické zahrady města Plzně v obchodním centru Plaza Plzeň. Zaměřena byla jak na její historii, tak i současnost. Celkem 20 velkoformátových panelů s fotografiemi poukázalo na poslání zoologických zahrad jako takových, upozornilo na novinky v chovech a představilo nové či zrekonstruované objekty. Součástí zahájení bylo též představení nové dětské knížky Když má panda dovolenou. Současně byla vyhlášena měsíční soutěž, kdy mohli návštěvníci obchodního centra zodpovídat otázky uvedené na speciální hrací kartičce, jež byla k vyzvednutí přímo v OC Plaza. Byla slovosatelná a jednou týdně tak byla šance získat některou z hodnotných cen. Celkem se soutěže zúčastnilo 115 návštěvníků. Podle ohlasů byla výstava úspěšná. Napříště bude sloužit jako putovní.

(mk)

Utekli duchům a přispěli přírodě částkou v řádu sedmi desítek tisíc korun

Ač to vypadlo, že kvůli deštivému počasí nikdo nedorazí ...

Srdcem setmělé Zoologické a botanické zahrady města Plzně uteklo či ušlo duchům v pátek 4. listopadu celkem 220 pozitivně naladěných účastníků. Celé akce, nazvané Kdykoliv a kdekoliv, se zúčastnilo 770 osob ze všech koutů České republiky. Zaběhat si dorazili dokonce čtyři běžci až ze Španělska.

Dětská i „dospělácká“ trasa v zoo byly nejen dokonale vyznačeny, ale také ohlídány styčnými důstojníky z řad zaměstnanců a devátáků z ZŠ Plzeň pod vedením učitelky Mgr. Magdalény Berkovské. Organizace Rozběháme Česko vše perfektně připravila, obohacením bylo příjemné občerstvení od Copa kafe?, merchandising od Rozběháme, Zoo-tombola a především soutěže pro ty nejmenší.

V pořadí již čtvrtý charitativní běh s Rozběháme Česko skončil s nádherným výsledkem. Na podporu záchranných projektů Zoologické a botanické zahrady města Plzně se vyběhalo neuvěřitelných 70 599 Kč! Částka putuje na speciální sbírkový účet vedený u ČSOB č. 269309764/0300, variabilní symbol pro všechny projekty je VS 200599. Peníze následně budou procentuálně rozděleny mezi jak tuzemské, tak zahraniční projekty.

Obdiv a srdečné poděkování určitě patří všem účastníkům, organizátorům a pomocníkům.

(jp)

VZNIKLA NOVÁ OSTROVNÍ ZEMĚ

Představuje plameňáky, českého dinosaura, lemury kata a karasy

Prostor mezi Tropickým a nočním africkým pavilonem v plzeňské zoo se v roce 2022 výrazně proměnil: Přináší zoologické a botanické expozice věnované různým ostrovům po celé zeměkouli.

POJĎTE SE PODÍVAT NA BALEÁRY NA PLAMEŇÁKY

Původní nezasíťovaná expozice plameňáků již delší dobu nevyhovovala nárokům na jejich veterinárně zodpovědný chov. Expozice byla jednou z posledních, kde nebylo možné ptáky chovat v případě vyhlášení opatření proti ptačí chřipce a bylo je nutné stěhovat do provizorních prostor. Plameňák růžový, jakožto erbovní živočich plzeňské zoo, si zaslouží odpovídající prostředí.

Nová expozice plameňáků růžových navozuje atmosféru jednoho z největších evropských močálů Albufera na ostrově Mallorca, kde hnízdí velká kolonie plameňáků. Významná hnízdiště bílorůžových ptáků jsou však i na dalších místech Evropy. Např. ve Francii v okolí města Sigeau, ale zejména v Camargue, stejně tak na dalších kontinentech.

Průchozí vyhlídka ve stylu pozorovatelny běžných v ptačích rezervacích umožňuje nerušené pozorování života v prostorné voliérě. Obsahuje zároveň naučný systém věnovaný fauně a flóře souostroví, včetně její ochrany. Lze se v ní také seznámit s novou systematikou třídy ptáci.

Pro vytvoření dokonalého zážitku je expozice i její okolí osázeno rostlinami domácími na Baleárách, včetně několika vzácných endemitů (rostou pouze tam). Spoluobyteli růžových krasavců jsou vzácné druhy mokřadních ptáků Středozeří. Jsou mezi nimi též čirky úzkozobé, jež plzeňská zoo plánuje reintrodukovat (navracet zpět do přírody) na Baleáry. Mělo by tomu tak být už v roce 2023 v rámci záchranného projektu německých a španělských ornitologů. Ve voliérě uvidí návštěvníci taktéž početné hejno tenkozobců opačných, kolihy velké (v ČR ohrožený druh), čejky, ústřičníky a další zástupce ptačí říše.

Z chovatelských a veterinárních důvodů byl přebudován rybník, což umožňuje plameňáky krmit v bazénu a zároveň si mohou stavět hnízda ve vlhkém bahně.

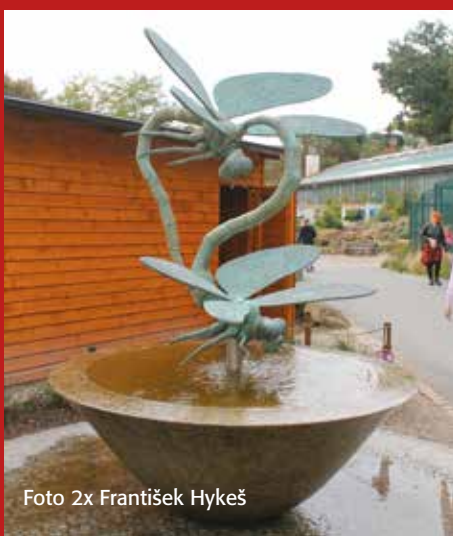

Foto 2x František Hykeš

Pod rekonstrukcí expozice plameňáků je podepsána firma PSV, Plzeňské stavitelství a vyšla na tři miliony korun, které uhradilo Město Plzeň.

Na jihovýchodním okraji nově upraveného prostoru u pozorovatelny je umístěna kašna se sochou váhy od bavorského sochaře Haralda Baumlera.

DINOSAURÍ POCTA VÝTVARNÍKU Z. BURIANOVI

Další dílčí novinkou v rámci celku je paleobotanická expozice v okolí modelu *Burianosaura augustai*. Jde o endemického českého dinosaura z období kříd, objeveného v roce 2003 na Kutnohorsku a zrekonstruovaného na základě stehenní kosti. Žil v malých skupinách na ostrovech a byl býložravý. Jméno je poctou českému výtvarníkovi Zdeňku Burianovi a paleontologovi Josefu Augustovi. V jeho okolí roste wolemie vznešená, několik druhů araukarií, leží zde i araukarit (zkamenělý kmen). Expozice představuje fiktivní druhohorní ostrov z konce kříd, kdy v Čechách rostly cykasy a ginkga, takže zapadá do vytvořené a představované ostrovní krajiny.

Spolu s modelem *Burianosaura* byl zpřístupněn rovněž vnitřek historické ubikace medvědů hnědých, nyní představující upomínky na pravěk na Plzeňsku.

KARAS OBECNÝ BOJUJE O PŘEŽITÍ

Třetí novinkou v této centrální části zahrady je vzhled ostrova lemuru kata. Jejich expozice již není průchozí pro návštěvníky, ale oddělený poloostrov umožňuje lemurům nerušeně trávit den. Zároveň vodní příkop osídlili v přírodně silně ohrožení karasi obecní, k jejichž záchraně se plzeňská zoo připojila.

Nově upravený prostor v těsném okolí rovněž v roce 2022 proměněného lviho výběhu otevřel 20. září 1. náměstek primátora města Plzně Mgr. Roman Zarzycký. (uv)

Sedmkrát v Evropě, dvakrát v ČR

Společnou expozici s novozélandskými sovami nedaleko plameňáků a Tropického pavilonu obývá od roku 2022 kivi hnědý. Je to nelétavý pták ze Severního ostrova Nového Zélandu s noční aktivitou. Zoologická taxonomie rozeznává pět druhů kivi.

Plzeňský kivi se jmenuje Tuatahi (v překladu to znamená první, což je pro zdejší chov výstižné). Čtyřlétý pták pochází z Vogelparku Avifauna v Alphen u Nizozemí. Krmí se hlavně žížalami. Tento druh chová aktuálně pouze sedm zahrad v Evropě. Zoologická a botanická zahrada v Plzni je po Zoo Zlín druhá v ČR, tam se vůbec poprvé kivi objevil v roce 2014. (mv)

Foto Kateřina Misíková

Paterčata v Jižní Americe

Foto Kateřina Misková

Jednoho samečka a čtyři samičky porodila na začátku září kapybara Senta z jihoamerické zoogeografické oblasti plzeňské zoo. Všechna mláďata byla životaschopná.

Kapybary mají mladé jednou či dvakrát do roka. Ve vrzích jich bývá od jednoho po osm. Nejčastěji právě pět. Jejich hmotnost se pohybuje mezi 0,9 až 1,3 kg. Mláďata jsou dokonale vyvinutá, hned následující den přijímají pevnou potravu. Přesto je matka kojí ještě dva měsíce. Pohlavně dospívají v 15 měsících.

Jak prozradila zooložka Miroslava Palacká, mladé kapybary zůstanou v plzeňské zoo do jara, kdy odejdou k novému chovateli. Během zimního období je budou moci návštěvníci vidět v jejich vnitřní expozici a nebo během teplejších dní v předvýběhu.

Kapybara vodní je největší žijící hlodavec. Jejím přirozeným prostředím jsou tropické a teplé kraje Jižní Ameriky východně od And, vždy blízko u vody. (rz)

Když má panda dovolenou

Sedmnáctého září je Mezinárodní den pandy červené. Zoologická a botanická zahrada města Plzně ji chová od roku 2010. Její zdejší existenci ovšem nejvíce zviditelnil legendární srpnový útěk samce Nepála před třemi lety (2019).

Když má panda dovolenou je název jedné z pohádek a zároveň celé nové dětské knihy, která byla pokřtěna v předvečer pandího mezinárodního svátku na statku Lüftnerka. Autorkou pohádek je Kateřina Misková, krásné ilustrace přidal František Lopour a básničkami příběhy doprovodil Martin Vobruba. Kniha vyšla díky podpoře Městského obvodu Plzeň 1.

Knihu lze získat pouze v zoologické a botanické zahradě – prodejně suvenýrů a na e-shopu. (mv)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Na fotografii ze křtu je uprostřed tehdejší starostka městské části Ing. Helena Režábová. Druhý zleva je ing. Ota Rubner, majitel plzeňského Nakladatelství NAVA, které knihu vydalo. Radost z úspěšného díla má i ředitel zahrady Ing. Jiří Trávníček. Vpravo autoři. (Pan Lopour se ze zdravotních důvodů křtin neúčastnil.)

Tisíce hořečků drsných. Bohužel jen zde.

Hořečky patřily v minulosti v naší krajině mezi běžné zástupce kvetoucích rostlin sečených luk, pastvin a mezí. Přestože si jsou vzájemně velmi podobné, rozlišujeme u nás na základě velikosti květu, tvaru a ochlupení kalichu celkem šest druhů. Všechny jsou velmi ohrožené.

Hořečku drsného Sturmová se na území ČR nachází v současné době jen devět lokalit. Což je pouze zlomek jejich dřívějšího rozšíření.

Hořeček drsný Sturmův (*Gentianella obtusifolia* subsp. *sturmiana*) je dvouletá bylina dorůstající velikosti 10 až 35 centimetrů. V čeledi hořcovitých je to jeden z nejohroženějších druhů spadající do kategorie kriticky ohrožený druh. Kvetoucí mezi červencem až říjnem s optimální dobou pro pozorování květu začátkem září. Rostliny rozkvétají ve velkém množství a mají fialovou barvu.

Největší populace hořečku drsného Sturmová v ČR se nachází v jižních Čechách jen několik kilometrů od hranic s Plzeňským krajem v národní přírodní památce Kocelovické pastviny. V roce 2005 zde bylo napočítáno kolem 3 000 kvetoucích rost-

lin. Před dvěma lety jich bylo ještě o 3 000 více! Přitom ještě v roce 1995 se zde vyskytoval hořeček drsný Sturmův pouze v počtu 350 jedinců. Chráněné území o velikosti něco přes dva hektary se nachází v nadmořské výšce mezi 482 až 485 metry ve Hvozďanské pahorkatině.

Pro hořečky je kritickým obdobím jejich životního cyklu vzházení a přežití drobných semenáčků, neboť vyžadují nezapojený travní porost s ploškami volné půdy bez mechů a zbytků ložské vegetace. Pro dosažení tohoto stavu začal Krajský úřad Jihočeského kraje, který má tamní hořečkové louky a pastviny ve správě, experimentálně využívat městský zametací stroj. Na základě dobrých zkušeností ho i zakoupil. Letos na jaře vyjel díky spolupráci ochránců ze Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les s městem Teplá tento moderní a výkonný pomocník nahrazující ruční práci také na lokalitu hořečku drsného Sturmová u Rančovic v Tepelské vrchovině. (kola)

Foto Přemysl Tájek

Foto Kateřina Misíková

Čtvrtstoletí s ofráčkovými krasavci

Celodenní program 11. září pojmenovaný Vodárna krmí tučňáky připomenul 25 let chovu těchto nelétavých vodních ptáků v plzeňské zoo. Proč zrovna Vodárna Plzeň? Poněvadž je hlavním partnerem Zoologické a botanické zahrady města Plzně a vše se točilo kolem vody.

Po zábavném programu s Culinkou a vylosování úspěšných výherců tučňáčí stezky následoval vrchol dne, speciální krmení tučňáků Humboldtových s udělením jmen. Tohoto úkolu se ujal předseda představenstva Vodárny Plzeň a plzeňský primátor Mgr. Pavel Šindelář spolu s jejím generálním ředitelem Ing. Jiřím Kozohorským, MBA. K vydře Bonifáci přibrali do vodárenské společnosti kmotřenců dva mladé tučňáky Pankráce a Serváce. Třetí jméno, Barnabáš, udělila dalšímu tučňákovi Culinka. (vo)

Foto Kateřina Misíková

Když můžeme, rádi pomůžeme, říká jednatel AUTOCENTRA ŠMUCLER M. Bláha

Původně to měla být vzpomínková jízda. Rozhodnutím o rozdělení společného státu Čechů a Slováků, které padlo v létě 1992 a nastalo 1. ledna následujícího roku, zanikla i nejdelší silniční spojnice západu republiky s jejím východem. Silnice I. třídy pod číslem 18 začínala v Příbrami a stále pod stejným označením vedla přes Čechy, Moravu a Slovensko do Michalovic, kde 30 km od hranic s Ukrajinou končila.

Po skončení druhé světové války, dříve než vznikl vojenský výcvikový prostor Brdy, byl její počátek dokonce v Rokycanech a do Příbrami vedla kolem Padrtských rybníků. Dnes z ní zůstalo jen nedlouhé torzo mezi Rožmitálem pod Třemšínem – právě proto tam byl ostrý start Expedice 18 – a Voticemi. Další úseky byly přechíslovány a staly se z nich většinou krajské silnice. Naopak na Slovensku zůstala osmnáctka zachována v celé své délce, i když také zde s výstavbou páteřní dálnice západ – východ ztrácí na významu.

Mezinárodní česko-slovenská retro expedice OSMNÁCTKA měla připomenout dřívější existenci silnice a současně přivést do cílového města poselství Západočechů a také Slováků žijících při západní hranici ČR. Byli to právě oni, kteří společně s Volyňskými Čechy tuto část Sudet po odsunu původního německého obyvatelstva osídlili. Proto expedice symbolicky startovala v Tachově, nejzápadnějším okresním městě Plzeňského kraje.

Jádro expedice tvořilo několik starých škodovek – ovšem v původní jejich kráse – členů Felicia coupé klub CZ. Značný podíl na zdaru expedice mělo ale též Autocentrum Šmucler Plzeň zapůjčením dvou doprovodných Octavií.

Autocentrum je velkým podporovatelem Zoologické a botanické zahrady města Plzně. V roce 2020 jí zapůjčila dva vozy VW Cady, stala se generálním kmotrem chovu žiraf, později chovu gepardů. Co vás vedlo k výměně zvířat?, ptáme se jednatel společnosti Miroslava Bláhy:

„Odpovím trochu v metafoře. Když jsme začali se zahradou spolupracovat, rozhodně jsme nebyli nízko mezi obdobnými firmami, ale současně jsme se rozhlíželi jak dál po velké expanzi

Expedice 18 před budovou radnice v Michalovicích – jejím cílovém městě. V popředí doprovodná Škoda Octavia od Autocentra Šmucler. Foto Miroslav Volf

v Plzni v předchozích letech. Určitě jsme nechtěli udělat nějaký neuvážený, zbrklý krok. Prostě žirafy se k nám hodily. Hleděli na svět z výšky a rozvážně. Během letošního roku jsme se stali největším západočeským prodejcem aut a poskytovatelem servisních služeb v Plzeňském kraji. Máme prodejní a servisní místa v Horšovském Týně, Plzni a nově také v Klatovech. V našem nabízeném portfoliu je deset značek. Rychle jsme se rozrostli, prodáváme rychlá auta. Vše kolem nás se zrychluje. A tak jsme si jako náš zvířecí symbol vybrali nejrychlejší šelmu geparda.“

A jaké byly důvody k podpoře uvedené Expedice 18?

„Libil se nám ten nápad připomenout minulost této mimořádné silnice. Připomenout histo-

rii starou 30 let. Když ta silnice končila, naše firma začínala. A také nás zaujalo, že se expedice zúčastní jeden pracovník a jeden spolupracovník zoologické a botanické zahrady.“

Poté, co nad expedicí převzal patronát radní pro kulturu, památkovou péči a cestovní ruch Plzeňského kraje Ing. Libor Pícka a osobně byl přítomen jejího dojezdu a slavnostního přijetí představiteli města Michalovce na radnici, získala na významu a její poslání se stalo maximálně soudobé: Navázat konkrétní spolupráci s městem, z Expedice 18 učinit každoroční reciproční jízdu. Prvním krokem na začátku nových vztahů bylo pozvání města a turistické destinační agentury Zemplínská Širava již na letošní ročník západočeského veletrhu cestovního ruchu ITEP. (eš)

Absolutní vítězové Prázdninové štafety se stali patrony jaků

Trojice absolutních vítězů Prázdninové štafety 2022 Klaudie Horáková, Herbert Horák a Martin Hodina, kteří navštívili největší počet soutěžních míst, se stala patrony nezvykle vybarvených dvou samiček jaků domácích v plzeňské zoo a mohla jim vybrat jména. Sourozenci Horákové se shodli na jméně Jenny a světlému až bílému jakovi dal Martin Hodina jméno Mia. Na listopadové slavnosti v plzeňské zoo, které se zúčastnili nejen tři absolutní vítězové, předali zástupci sponzorů také ceny patnácti vylosovaným výhercům. Společně pak všichni – i se svými rodiči – nakrmili žirafy.

Prázdninová soutěž se letos uskutečnila podevatenácté. Když se pořadatelé pokoušeli sečíst, kolik lidí za jejího trvání – soutěžících a jejich sourozenců, rodičů a prarodičů – navštívilo turistické cíle v Plzeňském kraji, došli k číslu 48 000. Jen letos bylo v soutěži zaregistrováno téměř tři sta dětí a dohromady navštívily přes tři tisíce zajímavých míst.

Bylo to už třetí léto, které strávilo v České republice mnohem víc lidí než jindy. Dvakrát byl důvodem koronavirus a teď mají mnozí stále hlouběji do kapsy. Přesto se v rodinách vymýšlelo, jak využít prázdniny. Vstříc jim vyšla tradiční soutěž lákající na zajímavá místa Plzeňského kraje. Soutěžit mohli opět děti a mladí do 18 let, ale – stejně jako v předchozích letech – je to hra spíše pro celé rodiny.

Foto František Hykeš

Ještě nikdy jako letos se nepřihlásilo tolik předškoláků a rodičů plnicích podmínky Štafety s batolaty. Nejmladšímu soutěžícímu Martinu Todorovovi bylo teprve sedm měsíců. Měl štěstí – z úspěšných účastníků, jež splnili všechny podmínky, ho náměstkyně primátora města Plzně Mgr. Eliška Bartáková vylosovala jako jednoho z výherců.

Soutěž už tradičně nabídla padesát turistických cílů. Nově bylo mezi nimi víc nových, či turisty málo navštěvovaných naučných stezek, rozhleden a zajímavých přírodních útvarů. Více než polovina míst byla bez vstupného. Premiérové byly třeba naučná stezka a historický most v Bělé nad Radbuzou, vyhlídka Kozí Bouda u Zábělé či naučná stezka Historie sklárství ve Staré Knížecí Huti v Českém lese.

Pořadatelé soutěže jsou spolek Dobroslav a Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Partnery jsou mimo jiné Správa informačních technologií města Plzně, Nadace 700 let města Plzně a EURONOVA GROUP. Podruhé v historii Prázdninové štafety je partnerem také Národní památkový ústav.

Záštitu nad soutěží převzali radní Plzeňského kraje Ing. Libor Pícka a náměstkyně primátora města Plzně Mgr. Eliška Bartáková.

PhDr. Alois Žizka

Foto Kateřina Misková

Symbol lidských ctností, dlouhověkosti

Pár jeřábů japonských, uváděných rovněž pod jménem mandžuští, žijící v plzeňské zoo, přivedl v roce 2022 na svět první zdejší mláďě tohoto druhu. K posvátnému ptáku asijského Východu samozřejmě směřovaly při jeho návštěvě zoologické a botanické zahrady kroky japonského velvyslance v ČR (viz rubrika Ze zákulisí). Představme si ho:

Elegantní dlouhonohý pták s kontrastním černobílým zbarvením a jasně červenou čepičkou je národním symbolem Japonska, ale svou symbolickou roli hraje taktéž v řadě dalších východoasijských států.

V lidových japonských a čínských pohádkách a legendách je jeřáb ústřední postavou. V Číně je nazýván Nebeským ptákem. Dokonce prý býval lidskou bytostí. Symbolizuje šlechtnost, čistotu, nezištnou pomoc, moudrost. A také dlouhověkost, prosperitu, štěstí, radost. Pro monogamní způsob života je považován rovněž za výraz věrnosti. Nechybí proto na žádné japonské svatbě. Nevěsty mají jeřáby na oblečení, není nic neobvyklého, když pár dostane tisíc origami jeřábů.

V zemi vycházejícího slunce se obrazy jeřábů nacházejí na mnoha předmětech. Nechybíji přirozeně ani na poštovních známkách, pták se objevil též na bankovkách. Je hlavním motivem papírových skládanek origami.

Jeřáb japonský je s výškou blížící se 160 cm a hmotností osmi i více kilogramů druhým největším jeřábem světa. Pro reprodukci si ptáci vybírají jednoho trvalého partnera. Proslavili se svými zásadními tanci, které jsou ve skutečnosti ritualizovaným soubojem. Během něho proti sobě vyskakují, jeden druhému nastavují červeně zbarvený tyl a současně otevírají zobáky, ostrou zbraň, jíž by mohli svůj protějšek jediným úderem zabít.

Hnízdění období začíná koncem března až začátkem dubna. Hnízda stavějí na zemi. Preferují volné mokré louky nebo kopce, z nichž mají dobrý přehled o terénu. Samice do něj snázejí dvě vajíčka, pouze na počátku dospělosti jedno. Mláďata mají peří zbarvené dočervena. S dospíváním se přebarvují. Prvního letu jsou schopna po třech měsících. Do té doby je krmí rodiče. Pták se žije jak živočišnou, tak rostlinnou potravou.

V lidské péči se může jeřáb japonský dožít až 60 let. Délka života v přírodě není ještě dostatečně prozkoumaná, ale zřejmě se pohybuje kolem 30 let. V legendách se traduje, že žije tisíce let. Proto je rovněž představitelem dlouhověkosti. Je běžné, že starší lidé dostávají jako dárek obrazy jeřábů nebo želv.

Nejenže je v Japonsku a také Číně ptákem legendou, je ale rovněž pro své ohrožení velice vzácný. Jeho populace čítá pouze jen asi kolem 2 000 zástupců. Jako druh byl téměř na pokraj vyhynutí. Naštěstí mezinárodní ochranná opatření zafungovala a ke konci 20. století se počet ptáků výrazně zvýšil. Nicméně hrozba zániku druhu je stále přítomna. Hlavním důvodem je, jak bývá nejčastěji, člověk. Odvodnění bažin, výstavba přehrad, silnic, intenzifikace zemědělství, to vše vede ke snížení hnízdních možností pro jeřáby.

(př)

Existence Environmentálního centra Lüftnerka se začala psát v roce 2007

TO UŽ BYLO DĚTÍ!

Vzdělávání veřejnosti a zejména pak dětských kolektivů v oblasti ochrany přírody a životního prostředí je jednou z hlavních funkcí zoologických zahrad. V zoo Plzeň má vzdělávání na starosti již 15 let Environmentální centrum Lüftnerka, které vzniklo v podkrovních prostorách statku z 19. století. Školy a školská zařízení mohou vybírat z řady výukových programů, během nichž je využita atraktivnost prostředí zoologické zahrady a jsou doprovázeny různými názornými pomůckami, především přírodninami. Od počátku centrum nabízí rovněž zájmové kroužky, které prohlubují zájem účastníků o přírodu. Velmi oblíbené jsou příměstské tábory – opět s přírodovědným zaměřením. Do náplně centra náleží také příprava doprovodného programu a jednotlivých tematických dnů v zoo. Zároveň slouží též jako zázemí pro pořádání konferencí, přednášek apod.

Foto Jaroslav Vogeltanz

Přestřižením slavnostní pásky se otevřelo 13. února 2007 EC Lüftnerka.

Foto archiv -vz-

Lektorka Ing. Ivana Jandová při výuce.

Pro konkrétnější představu o činnosti centra přinášíme průřez jedním rokem jeho práce. Konkrétně rokem 2019, posledního standardního, bezkoronavirového. Následující dva byly silně poznamenány několikerým uzavřením zoologických a botanických zahrad, omezením výuky, nahrazení jejich kontaktních forem distančními. Letošek byl potom obdobím návratu k předkoronavirovému normálu. Takže také ještě nikoliv zcela běžný.

V roce 2019 se uskutečnilo celkem 608 výukových programů a tematických prohlídek pro celkem 13 032 účastníků. Ve specializované expozici Akva tera pak proběhlo 59 tematických výukových prohlídek pro 992 posluchačů. Cenově zvýhodněnou celoroční výukovou permanentku si zakoupilo 63 škol. Pro srovnání: V roce 2011, kdy slavilo centrum pět let své existence, využilo výukových programů a tematických prohlídek 852 skupin – 16 082 dětí a žáků. Učitelé si mohli vybrat ze 34 environmentálních výukových programů. Přednosti výukové permanentky ocenilo 49 škol. V roce 2018, kdy započala druhá dekáda vzdělávací činnosti Environmentálního centra Lüftnerka, absolvovalo výukové programy 531 skupin, v nichž přišlo do zahrady 11 535 dětí (z MŠ), žáků a studentů. Celkově se jakékoliv formy výuky, besedy, či komentované prohlídky účastnilo více než 14 500 osob. Výukových permanentek bylo zakoupeno 58.

Je možné uvedená čísla a srovnání nějak zobecnit? Z hlediska statistické průkaznosti určitě ne. Přesto určité závěry učinit rozhodně lze. Přes kolísavé počty odučených lekcí a hodin v jednotlivých letech

lze konstatovat, že EC Lüftnerka je naplno vytížené, patří k největším poskytovatelům environmentálních služeb pro školy v západních Čechách. O jeho nabídku je, přes určitý útlum environmentální výchovy, výuky a osvěty (EVVO) ve školách, setrvalý zájem. Co by se mohlo jeho stálému dvoučlennému lektorskému sboru snad vytknout? Prostředí zoo, vysoká úroveň výukových programů a dobrá připravenost všech lektorů, včetně externích, jsou samozřejmě tou nejlepší propagací práce centra. Přesto však ne zcela nahradí osobní akviziční činnost přímo ve školách, alespoň plzeňských. Ano, je organizačně a časově náročná a personální kapacita centra značně vytížená, ale umožnila by osobní kontakt a výměnu názorů s vedením škol a environmentálními poradci. Dlouhodobě chybí v nabídce botanické výukové programy. Zájem by o ně byl. Dobrá zpráva je, že už se začínají ve spolupráci s novou botaničkou rodit a na jaře by se měly objevit vedle zoologických.

Společně s nabídkou environmentálních výukových programů přicházelo EC Lüftnerka v minulých letech také s různými doplňkovými a jednorázovými akcemi. Za všechny lze jmenovat např. v polovině první dekády působení centra velmi oblíbené Zoohrátky. Atraktivní na nich byla nejen forma, ale i to, že spolu soutěžily dva kolektivy ze stejné školy. Velkou návštěvnost měly zpočátku i velikonocní a vánoční tvořivé dílny. Pro přímý kontakt s ošetřovateli byly velice žádané tematické dny u jednotlivých zvířat. Zde byl obvykle zájem vždy vyšší, než mohla být nabídka. Např. v roce 2018 se s ošetřo-

vatelem šimpanzů, tučňáků, medvědů, žiraf, nosorožců a vyder sešlo na 400 dětí. Nejpestřejší nabídku vzdělávacích aktivit asi prozatím přinesl právě rok 2018. A to i díky cyklu mimosezónních výjezdů lektorek EC do škol v Plzeňském a Karlovarském kraji nazvaném Poselství od zvířátek ke zvířátkům. Název vycházel z toho, že se děti dozvědí to nejzajímavější o vybraných chovaných zvířecích druzích a na oplátku jim pošlou po přednášejících výtvarné výtvořky nebo nasbírané kaštiny či žaludy, případně suchý chléb a pečivo. O novinku byl ve školách zájem nejen převyšující očekávání, ale zejména kapacitní možnosti. „Aby se besedy uskutečnily v co největším počtu škol a pro co nejvíce žáků,“ vzpomíná vedoucí centra Ing. Klára Bultasová, „bylo nezbytné pečlivě naplánovat efektivní trasy výjezdů, které vedly od nejzápadnějších končin republiky reprezentované ZŠ Hranice až po šumavskou MŠ a ZŠ Srní.“ Během šesti výjezdních dnů se uskutečnily besedy v 15 školách, celkem pro 899 dětí.

Trvalé místo v druhé dekádě činnosti patří právě přednáškám pro účastníky Univerzity třetího věku Mezigeneračního a dobrovolnického centra TOTEM. Totéž platilo o Dětské univerzitě ZČU.

Je dobré se při výročí ohlédnout. Nejen pro připomenutí výsledků, úspěchů – neúspěchů. Ale třeba i pro oprášení úspěšných, ovšem z různých důvodů již nerealizovaných akcí. I proto, aby se třeba znovu po letech objevily v nabídce. Výjezdy do škol by si zopakování zasloužily. Zdražuje se, pro řadu vzdálených škol je zájezd do zoo nad jejich finanční možnosti. (kola)

Naléhavé téma současnosti, ještě více budoucnosti

Každoroční podzimní krajská environmentální konference pro učitele pořádaná v Environmentálním centru Lüftnerka byla v roce 2022 zaměřena na odpady, snižování jejich objemu, opětovné využití, novou evropskou odpadovou legislativu a cirkulární ekonomiku. Ve své většině měla charakter panelové diskuse lektorů s dotazy přítomných. Jejím moderátorem byl opět proděkan Fakulty pedagogické ZČU prof. Michal Mergl. Přes poměrně široký tematický rozsah s řadou naléhavých a náročných úkolů konference vyzněla motiválně a učitelům poskytla množství podnětů jak s dětmi o tématu hovořit. Jedno je totiž neúprosně jasné a jisté: Budoucnost směřuje ke snižování – a někdy až drastickému snižování materiálové spotřeby, což je markantní zejména u plastů, a k maximálnímu

znovuvyužití všeho, co je recyklovatelné. Současné s tím patří perspektiva cirkulární či oběhové ekonomie – novému oboru s velkými možnostmi. Neboť to, že nejlepší odpad je ten, který vůbec nevznikne, je pravda získávající stále více na významu.

V řadě škol se věnují i praktické záchraně zneupoužitelných surovin. Sběru monočlánků, tradičních druhotných surovin (papír, železo a další) nebo hliníkových potravinářských obalů. Jako například ve škole Ludvíka Očenáška v Dolní Bělé na severním Plzeňsku. Iniciátor, zástupce ředitele Mgr. Jaroslav Bican, na konferenci také vystoupil jako lektor.

Jedná se určitě o velice zásluhnou činnost, ale musí pro ni být někdo zapálený v pedagogickém sboru, vyžaduje určité organizační úsilí, skladovací

prostory. Naučit děti poctivě třídit je oproti tomu mnohem lehčí. Přitom tento návyk je pro život mimořádně potřebný a jeho význam se bude nadále zvyšovat. Obyvatelé Plzeňského kraje nejsou v separaci určitě špatní, ale medailoví rozhodně také ne! Lektor Ing. Miroslav Fojt, ředitel plzeňské firmy na zpracování PET lahví, a zejména Ing. Petr Strankmüller, jednatel společnosti EKODEPON Černošín společně s Josefem Pacolou, koordinátorem projektů a vzdělávání, doprovodili své vystoupení pozváním na exkurzi do jejich provozů. Určitě platí nejen pro školy, které měly na konferenci zastoupení. Propracovaného výukového systému EKODEPONu využívá Karlovarský kraj již řadu let jako jednu ze základních součástí svého systému environmentální výchovy a vzdělávání. (eš)

OSOBNOST IRIS

Obyčejné holuby jsem nechtěl...

Kde se objeví, je o zážitek a nevšední podívanou postaráno. A to stačí, když předvádí jen tu část programu, kdy se holubi rozlétají od jeho ruky s miskou se zrním k divákům a sedají jim na špičky prstů, na ruce, na čepice. Řeč je o akrobatickém holubáři Josefu Voráčkovi z Borov na jižním Plzeňsku.

Jak se k takové nezvyklé zálibě, sportovní a soutěžní disciplíně rodák z nedalekého Roupova dostal? „Táta choval, jak to na vesnici bývá, holuby, ale také ozdobné kačeny, papoušky. Mne to táhlo spíš k divokým ptákům. To okolo nich ještě nebylo tolik příkazů a zákazů jako je tomu v současnosti. Nevím, co tehdy rozhodlo, ale když jsem končil základní školu, přidal jsem se k tátovi a jezdili jsme závodit s poštovními holuby. Jenže já odešel do Prahy, otcí přibývala léta, na důchod to byla drahá zába-va. A tak holubářství v naší rodině skončilo.“ Tečka, kterou udělá pan Voráček za jedním venkovským holubářským příběhem, není našťastí definitivní. Po nějakém čase se mu po ptácích zasteskne a pořídí si několik papoušků. Podvědomě ho ovšem cosi vrací k holubům. Jeho představa o budoucím chovu je naprosto jasná: Nebudou to nějaká obyčejná plemena, která si jen vykračují po dvoře. Nejříve začal shánět informace, potom i živé ptáky. Prvním plemenem, které splňovalo jeho představy, byl Rakovnický kotrlák. „Uměl dělat i kotrmelce,“ vzpomíná a hned dodá: „Dnes už jsou ale přešlechtění pro exteriér.“

Zásadní pro holubářskou orientaci Josefa Voráčka je slovenská dovolená začátkem druhé poloviny úvodní dekády tohoto století. Koupil si tam holubářský magazín a v něm si přečetl pojednání o akrobatickém holubářství. Disciplíně u nás téměř neznámé. I když čas od času se nějaká strohá informace objevila na sociálních sítích.

Vedle důležitým člověkem pro jeho další holubářský život se stal Slovák, vysokoškolák Andrej Margetín. Pan Voráček s úsměvem vzpomíná: „Věkově byl mezi námi velký rozdíl, mohl jsem být jeho otcem. Ale do holubů byl blázen. A to mě nadchlo. U něj jsem poprvé viděl jejich létání tak zvané na klíčku. Ukázka na Trenčianském letišti mě naprosto dostala a šokovala. Když mi říkal, co bude předvádět, nevěřil jsem mu. Ale potom nadešel čas

exhibice. Zamával červeným praporem, zapískal a holubi šli dolů. Nevěřicně jsem zíral a filmoval.“ V roce 2010 absolvuje v Německu, už jako člen příslušného holubářského klubu, první vlastní soutěž s akrobatickými holuby. Umístění? Druhé a čtvrté místo podle disciplín. Především ale nepřestává obdivovat holubí jedinečnost. Vypouští je do vzduchu. A oni se po produkci navracejí do letové klíčky, z níž byli vypuštěni.

V tomtéž roce se první zúčastňuje i soutěže v akrobatickém létání. Jde o mistrovství Srbska a v silné, zejména balkánské konkurenci, protože Balkán určuje v této disciplíně trendy, se stává MISTREM EVROPY! Hlavně si tam vytváří chovatelské jméno, brzy nato známé po celé Evropě!

Důležitým mezníkem byl také rok 2012, kdy s Andrejem založili Klub akrobatických holubov Česko-Slovensko s registrací na Slovensku. Ten se brzy stal pořadatelem mezinárodních závodů – jednou tam, další rok u nás. U příležitosti významného životního jubilea „si“ Josef Voráček uspořádal závody v sousedním Švihově. Přijelo tam tehdy na pětadvacet soutěžících z řady zemí Evropy.

„Míval jsem doma také až 200 holubů. Byla mezi nimi plemena, která tu nechoval nikdo jiný, než právě já! Dnes chovám čtyři soutěžní plemena a pravidelně přikupuji holuby pro obveselení návštěvníků různých akcí, především chovatelských,“ rozpovídá se znovu holubář. „A koho nejčastěji v našich řadách potkáte? Řeknu to tak: Není to záliba pro mladé lidi s dětmi. Spíše pro generaci šedesát plus. Ale mladší ročníky potřebujeme, protože chovatelsví se celkově vytrácí. Výhodou oproti dalším sportovním disciplínám je, že nejde o zálibu jen pro bohaté. Za jednoho holuba zaplatíte 200 až 300 euro. Všichni dnes pocházejí z Turecka, to je dnes chovatelská velmoc. Také bylo pro mne velkou slávou a ctí, když jsem vyhrál nad Turky. A abychom na ně nezapomněli – chovatelskou špičku představují také Rusové!“

V současné době reprezentuje v zahraničí česko-slovenské akrobatické holubáře Josef Voráček prakticky sám. „Andrej má tři děti,“ vysvětlí a dodá: „Jedu obhájit nejlepší možné místo a také reprezentovat republiku. Jezdím se státní vlajkou a mé jméno je typicky české.“ Je rovněž mezinárodním rozhodčím. To si žádá značný kus obětavosti. „Po práci sednete do auta a dlouhé hodiny cestujete, třeba do Chorvatska. Tam musíte podat perfektní výkon a zase absolvujete stejnou cestu domů,“ svěří se veleúspěšný západočeský akrobatický holubář J. Voráček.

Text a foto František Hykeš

Václav Trejbal
v 80. letech
minulého století.

Nezapomenutelný velbloudí transport

Václav Trejbal, letitý ošetřovatel šelem

Při prohlížení starých diapositivů zvířat v plzeňské zoo z 80. let minulého století jsem mezi nimi objevil několik zasých diapositivů z Kazachstánu. Okamžitě se mi nad nimi vybavily vzpomínky na transport osmi velbloudů z Černé při Čopě do Plzně, jehož jsem se zúčastnil. O tomto transportu se nikdy moc nemluvalo, protože dopadl neúspěšně.

Velbloudi se přepravovali po železnici a doprovázeli je zoolog Dan Bartovský, ošetřovatel plazů Václav Beznoska a já, ošetřovatel šelem.

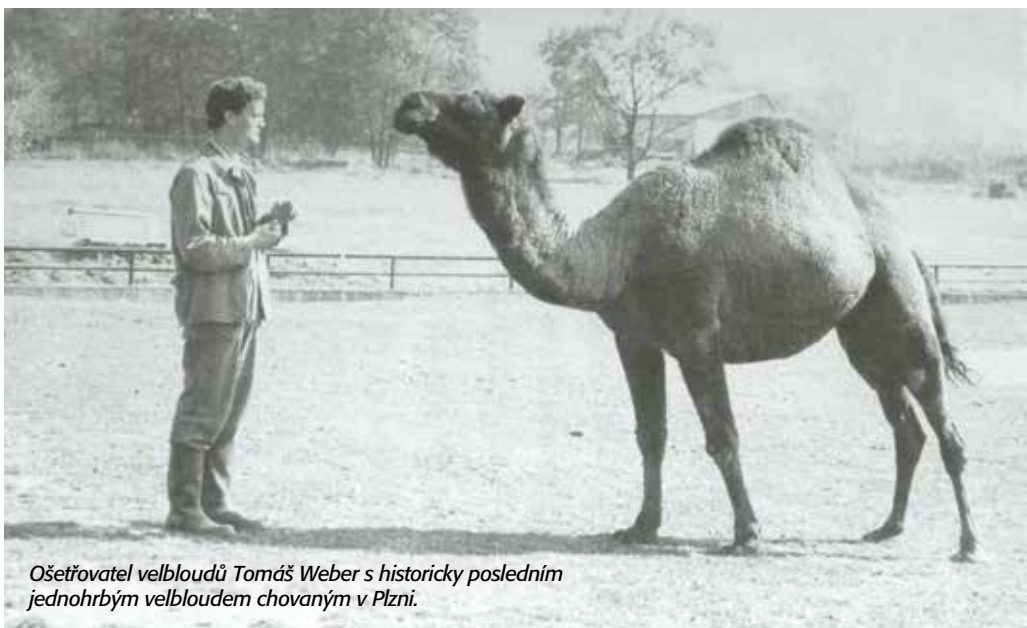
Dan Bartovský byl zemědělský inženýr s červenským diplomem, do funkce zoologa nastoupil za ředitelování Antonína Šaška. Bydlel v Rokycanech a než přišel do zoo, byl zaměstnán v místním zemědělském podniku. Kolega Beznoska začínal jako chovatel koní, potom léta pracoval v pražské zoo, kde získal praktické zkušenosti. Později koupil usedlost v Měcholupech na Nepomucku, kde se mohl věnovat svému koníčku – jedovatým hadům. Když jsem ho zde navštívil, uprostřed dvora byla klec s makakem rézus, kolem pobíhalo hejno hrabavé a vodní drůbeže. Ve stáji byli kravka, koně a mladý pouštní adax. V bývalé kuchyni na kredenci z padesátých let hnízili výři velcí, všude byla terária s hady a menšími ještěry. Měl tam také sklípkan. Terária byla i v dalších místnostech. Obývala je téměř stovka plazů, většinou to byli hadi, jedovatí chřestýši. To jen tak na dokreslenou, kdo dělal velbloudům doprovod.

V té době žil v zoo jediný velbloud, a to ještě doprovázený ze zoo v Bratislavě. Zoolog Dan se snažil stájt doplnit o další jedince. Dostal typ, že by je bylo možné přes našeho ataše v Moskvě získat ze sovětského Kazachstánu. Neotálel a vydal se tam na služební cestu. V místním sovchozu (státním statku) vybral dva samce a šest samic z polodivokého chovu.

Vlastní velbloudí anabáze začala 17. července 1990 ve dvou nákladních vagonech sovětských železnic. Zoolog Bartovský průběžně sledoval pohyb zvířat. Pamatuji se, jak se za nimi jednou vydal k sovětským hranicím, ale zbytečně, protože velbloudi ještě nedorazili.

V pondělí 30. července jsme s Václavem Beznoskou nešli z práce domů, ale jeli jsme na hlavní vlakové nádraží, tehdy Gottwaldovo, a nastoupili do rychlíku směr Košice. V Rokycanech přistoupil Dan. Byli jsme nalahko, měli jsme s sebou jen nějaké jídlo a pít, protože náš zoolog ujišťoval, že k vagónům se zvířaty připojí Československé dráhy (ČSD) ještě vůz pro osobní dopravu.

Do Košic jsme dorazili v úterý kolem druhé hodiny v noci. Dělnický „courák“ do Černé jel až ve čtyři hodiny, tak jsme si prohlédli noční Košice. Jak jsme se blížili k Černé, byla ve vlaku více slyšet maďarština než slovenština. Na nádraží v Černé mě ohromilo obrovské množství kolejí. Dan se ve městě dobře orientoval, protože v něm byl již asi před týdnem. Domy kolem nádraží byly převážně několikapodlažní a postavené ze škvárobetonových bloků nebo z panelů. Obchody a úřady byly označeny dvojazyčnými nápisy – slovensky a maďarsky. Ubytovali jsme se v místním hotýlku. A hned jsme se vypravili za místním státním veterinářem. Sdělil nám, že vagóny s velbloudy jsou

Ošetřovatel velbloudů Tomáš Weber s historicky posledním jednohrbým velbloudem chovaným v Plzni.

v Čopu, železničním překladišti na sovětské straně. Domluvili jsme se, že nazítří tam raním vlakem společně zajedeme, abychom vyřídili veterinární a přepravní dokumenty. Ve vlaku bylo plno, stáli jsme hned za dveřmi. Cestovaly v něm převážně manželky sovětských důstojníků s objemnými zavazadly, které téměř po 20 letech opouštěly naši republiku. Vlak jel velice pomalu, snad aby mohli pohraničníci všem zkontrolovat pasy. Překvapilo mě, že státní hranice v tomto úseku je zabezpečena stejně jako byla směrem na západ: Signální plot s uhrabaným pásem, ploty proti zvěři a „špačárny“ (strážní věže). Sovětský pohraničník s pultíkem na břicho nám dal razítko do pasů a vystoupili jsme na čopské nádraží, kde bylo velice rušno. Na celnici byla velká vřava. Celníci kontrolovali obsah zavazadel sovětských žen a když jim vyndávali obsah zavazadel, neskutečně ječely. Zde státní veterinář zjistil, kde jsou vagóny s velbloudy a hned jsme k nim zamířili. Stály odstavené na okraji kolejíště. Doprovázeli je dva mladíci v komsomolském stejnokroji. Hovořil s nimi Dan. Ale protože jsem se ruštinu učil od 4. třídy základní školy a povinně jsem z ní maturoval, dobře jsem jí rozuměl. Říkali, že jsou na cestě z Kazachstánu již 15. den a krmení pro velbloudy je poskrovnu. Sovchoz provozuje polodivoký chov velbloudů, což spočívá v tom, že se zvířata jednou ročně odchytí a ostříhají se jim vlasy. Za jeden její kilogram dostávají zemědělci 12 dolarů. Vyprávěli, jak trvalo několik dní než vybrané kusy soustředili ze stepi u nádraží a posléze je naložili do vagónů.

Na náměstí v místním hotelu jsme se setkali se zástupci Skotexportu a Dan s nimi podepsal kupní smlouvu, kterou jsme zapili vodkou. Naším dárkem bylo osm třetinkových lahví plzeňské dvanáctky. Odpoledne jsme zašli se slovenským státním veterinářem na sovětskou veterinární stanici pro doklady o krevních testech velbloudů. Dozvěděli jsme se, že všechny jsou negativní, ale 16 dnů prošle. Oba, státní veterinář a náš zoolog, se shodli na tom, že se po příjezdu zvířat do Plzně testování zopakují. Z Čopu jsme odjeli s ujištěním, že velbloudi budou zítra ráno v Černé.

Ve čtvrtek 2. 8. jsme zjistili na které koleji vagóny stojí a železniční technik nám ukázal vozy, do kterých musíme zvířata přeložit. Naštěstí stály naproti těm sovětským. Překlad je nutný kvůli rozdílnému rozchodu československých a sovětských železnic.

Vagóny se zvířaty byly typické „dobyčáky“ z červenohnědých fošen v ocelovém rámu uprostřed s posuvnými dveřmi, uvnitř po obou stranách s kroužky na přivázání živého nákladu. Velbloudi byli po dvou, zajištění jen dvěma příčnými kulatými přítlučnými ke stěnám. Několik přidělených železničářů s nářadím je odstranili, vše ostatní už bylo jen na nás.

Jedno lano na krk, druhé za zadek a táhnout. Ještě, že jsem s sebou vzal horolezecké lano, které jsem používal k odchytu zvířat v zoo. Pro velblouda, co běhá celý život po stepi, přejít perón z litého asfaltu byl problém. Tahat nám pomáhali železničáři. Bez kopanců od velbloudů se to ale neobešlo. Přesun dvou velkých samců proběhl relativně nejlépe,

a to proto, že jejich nosní přepážka byla proražena dřevěným kolíkem, který plnil stejnou funkci jako nosní kroužek u byků. Stačilo jen na něj upevnit další smyčku.

Ve vagoněch jsme zvířata zajistili kulatinou ze sovětských vozů. Železničáři přivezli dvě kubíkové plastové nádrže s vodou. Přeložili jsme také zbytek krmení. Výpravčím jsme se nechali informovat o podrobnostech přepravy a odjezdu. Sdělil nám, že dopravu musel povolit ředitel ČSD a do soupravy nebude pro nás včleněn osobní vagon. Budeme muset cestovat společně s velbloudy. Když jsme se to dozvěděli, zašli jsme do balíkárn, kde nám dali několik papírových krabic, z nichž jsme si v jednom z vagonů udělali provizorní lože. V drogerii jsme si koupili svíčky a dvě větší sklenice a ty nám posloužily jako lampy.

Odjezd „rychlouběžky“, jak výpravčí vlak nazýval, byl večer ve 21,30 hod. z koleje 92 a v Plzni bychom mohli být v sobotu 4. srpna. Zbývající čas jsme trávili v hotelu. Jen Vašek Beznoska vzal ruksak a šel dolů do hospody koupit lahvé pivo na cestu. Přišel za delší dobu, neboť si dal pár točených.

Blížil se čas odjezdu vlaku, a tak jsme vyrazili na nádraží hledat naši „rychlouběžku“. Situaci jsme trochu podcenili, protože najít vlak s velbloudy mezi velkým množstvím vlakových souprav spoje osvětlených místními lampami nebylo nic lehkého. Postupovali jsme po ocelové lávce a hledali tabulku s označením naší koleje. Když jsme ji konečně našli a sestoupili dolů, moc času už do odjezdu nezbyvalo. Přidali jsme na tempu a Václav si hodil ruksak na jedno rameno. Řemen ovšem váhu piva neudržel a rázem zařinčelo rozbíjející se sklo. Konečně jsme našli podle otevřených dveří naše dva dobytčáky.

Po rozjetí vlaku jsme je zašoupli, ale stále tam zůstala asi třicetcentimetrová mezera. Zapálili jsme svíčky a strčili je do lahví, aby je průvan nesfoukl. Václav měl dobrou náladu a začal zpívat Oranžový expres. Přidali jsme se. Na rozložených krabicích se dobře nespalo, „klepali jsme kosu“.

Po rozednění se na horizontu objevily hřebeny Nízkých Tater. Ráno jsme přijeli do Žiliny. Zde se měnily lokomotivy. Vlak pokračoval do České Třebové. Zde se rozpojil a na svážnicích se z vagonů sestavovaly nové soupravy. Zjistili jsme si, kdy pojedeme dál a zašli jsme si do nádražní restaurace poobědvat. Dan pak provedl osobní očistu poléváním vodou ze sklenic, které v noci sloužily jako svítlny. Vodu bral z nádrží pro velbloudy. Dál na západ jsme vyrazili v pozdním odpolední. Krmení z Kazachstánu docházelo, a tak při zastavení vlaku jsme vyskákali z vagonů a trhali jim vše, co rostlo podél trati. Se strojvedoucím jsme byli domluveni, že než se opět rozedeme, dvakrát zahouká.

Do Plzně jsme dorazili ráno po páté hodině. Dan šel k telefonu, aby oznámil do zoo, že velbloudi jsou v cili. Poté přišel náš veterinář. Dan mu ukázal veterinární dokumenty a dostali jsme svolení zvířata vyložit. Po delším čekání byly vagony s velbloudy odpojeny a společně s námi odtaheny na nádraží v Koterově. Když přijel objednaný trambus plzeňských jatek na přepravu dobytka, vagony se přesunuly na železniční přejezd, nákladák zacouval co nejtěsněji k jejich dveřím. Velbloudy jsme vytahali lanem na korbu auta a odvezli na koterovskou náves do místního jezdeckého klubu. Tam pro ně byla ve stodole zřízena karanténa. Trambus musel jet dvakrát, najednou všechny zvířata nepobral. Během nakládky se před přejezdem na silnici do Koterova

tvořily fronty nervózních řidičů. Na závěr transportu bylo pořízeno skupinové foto zúčastněných pracovníků zoo před vagony.

Dál jsem se už o velbloudy nezajímal. Asi za tři týdny za mnou přišel náš veterinář, že jede odebrat velbloudům krev. Vzal jsem odchytné lano a čtyřmetrovou bambusovou tyč. Nasedli jsme do služební Dacie-kombi a rozjeli se do Koterova. Poté, co jsem velbloudy chytil, veterinář je uvedl do narkózy. Krev se odebírala z krční žíly a chytala se do zkumavek. Vzpomínám si, že nám tekla i po rukou, ale to jsme ještě nevěděli, že bude infekční. Laboratorní testy ukázaly pozitivní nález na brucelózu. Ta způsobuje samovolné potraty (u zvířat lidově zmetání) a je přenosná také na člověka. Městská hygienická správa v Plzni vyhodnotila vzhledem k okolnostem situaci jako kritickou. Komise veterinárních odborníků na základě toho rozhodla o utracení celého osmihlavého stáda.

Ráno 2. října 1990 odjíždím s veterinářem zoo do Koterova. Naposled. Před areálem jezdeckého klubu stojí již tři vozy asanačního podniku Biřkov a autojeřáb. Velbloudi jsou utraceni a pracovníci zoo, kteří s nimi přišli do styku, musí na vyšetření do hygienické stanice. Onemocnění se naštěstí u lidí neproklázalo.

Neúspěch transportu velbloudů měl i nepříjemnou dohru. Ředitel městské veterinární správy, který karanténu v Koterově povolil, byl ihned odvolán. Ač mu zbýval jen jeden rok do důchodu. Také zoolog D. Bartovský byl odvolán a opustil zoologickou zahradu. Roztočil se rovněž kolotoč otázek a spekulací ze strany tisku.

Foto archiv Zoo a BZ

Říjnové České – hezké

V neděli 9. října se uskutečnila na statku chovatelská akce České – hezké, tentokrát s podtitulem Den hospodářských zvířat.

V letošním roce bylo při již tradičním chovatelském setkání, i když v podzimním termínu, nabídnuto návštěvníkům pět stánků, ve kterých byli odborníci na včelařství, rybářství, myslivost a lesnictví, chov ovcí a koz a také drůbeže a králíků.

Včelař Daniel Beran v typickém včelařském úboru informoval zájemce o chovu včel a výrobě včelích produktů s možností ochutnávky medu.

Zástupci Českého svazu chovu ovcí a koz nabízeli nejenom informace a rady, ale též odborné publikace a ochutnávku domácích kožích sýrů. V rámci ukázky výstavního posuzování zvířat byla představena dvě česká plemena koz – česká krátkorostá bezrohá bílá a hnědá. Obě z chovu plzeňské zoo.

V prostoru mezi výběhy prasat a voliérami s drůbeží vzniklo místo pro ukázkou chovatelské výstavy králíků a drůbeže. Byla zde vystavena typická masná plemena králíků: vídeňský černý, burgunský, kalifornský a český albní. Drůbež pocházela z vlastního chovu; zastoupeny byly česká husa, kachna čárkovaná, česká kroupenka zdobnělá ve stříbrné barvě a perlička domácí. Odpoledne proběhla ukázka stolního bodování.

Střední lesnická škola Žlutice ozdobila svůj stánek spoustou interaktivních pomůcek týkajících se

lesnictví a myslivosti. Formou her si mohly děti vyzkoušet znalosti ze života divokých zvířat a rostlin. Výjimečnou atmosféru občas navodila paní ředitelka školy Radka Stolaríková hrou na lesní roh.

Prostor před expozicí Česká řeka měli k dispozici rybáři. Největší atrakcí byl simulátor rybolovu, kde si velcí i malí mohli vyzkoušet nahození a pak lýtý boj při vytažování různých druhů ryb z vody. Ani pro dospělého nebylo jednoduché virtuální rybu vytáhnout tak, aby nepřetrhla vlasec.

Kromě chovatelských zastávek bylo součástí celého dne několik doprovodných programů. Hned ve třech časech se konala komentovaná prohlídka statku, v jejímž závěru měli účastníci možnost pozorovat krmení vydry říční.

Ve starověké vesnici nad statkem se mohli zájemci zúčastnit ukázky králíčího hopu. Jde o dnes velmi oblíbenou disciplínu, při níž králíci skáčou přes různé vysoké překážky.

Již neodmyslitelnou součástí akce byl Josef Voráček se svými akrobatickými holuby. Pro návštěvníky je vždy velkým zážitkem, když jim krotcí ptáci usadají do dlaní.

Během celého dne měli účastníci akce možnost ochutnat lahodná jablka ze sadů Nebílovy.

Miroslava Palacká

Foto 3x Kateřina Misíková

Babí léto? Podzim, podzim!

Rok 2022 byl pro pěstitele jiřínek jedním dalším z špatných. V čase konání největší západočeské výstavy těchto královen babího léta druhý zářijový víkend na statku Lüftnerka začínaly vlivem specifického léta teprve rozkvétat. Ještě pár dnů před jejím začátkem pořadatelé vůbec nevěděli, s kolika vystavovateli mohou počítat a jaký se sejde počet květin. Nakonec situaci zachraňovala poměrně početná kolekce z průhonického výzkumném ústavu a vždy obdiv sklizející expozice velkokvětých jiřínek od Petra Bohdana z Plzně-Radčic. A také ukázka dalších podzimních květin, konkrétně kulovitých chryzantém a letos také vřesů z plzeňského zahrádkářství Milt – Gross. Součástí Slavností babího léta je pravidelně také vinobraní. Výstava vinných hroznů tentokrát představila sortiment pěstovaný na vulkanických půdách a na důlních výsypkách v okolí Mostu. Už tradičně předvedl svoji úrodu vypěstovanou v Nevřeni u Plzně plzeňský vinař Ing. Jan Kratochvíl. Jeho kolegové ze základní organizace Českého svazu zahrádkářů v Dolní Bělé na severním Plzeňsku se zase pochlubili podzimními odrůdami ovoce.

Hlavním lákadlem letošního ročníku mělo být skutečné vinobraní. V režii Equifarmu, provozovatele Hospody na statku, s ochutnávkou burčáku, košťováním vín z Velkých Pavlovic a nabídkou vinných specialit na vidličku. Bohužel ale nebylo. Vše zkazilo počasí. Žádné babí léto se nekonalo. Byly to dva podzimní chladné deštivé dny. A tomu odpovídala i návštěvnost. Za sobotu přišlo do celé zoologické a botanické zahrady pouhých cca 900 návštěvníků, v neděli asi o padesátku více! V plné sezóně opravdu rekordně nízké číslo!

Ještě hůře se počasí podepsalo další týden na festivalu lidových řemesel a dovedností. Po několikaleté pauze se dralo peří, mlátilo obilí cepy, nechyběl oblíbený hrnčíř, pochlubit se dovednostmi a výrobky přišlo též několik nových předvádějících. Kdo však nepřišel, byla veřejnost. Číslo mluví za všechno:

Sobota kolem 400 návštěvníků, neděle něco přes 300! Ale takové už je riziko akcí pod širým nebem. Tím větší obdiv a uznání patří všem předvádějícím, kteří to přesto nevzdali a přijeli. I když výdělek jim nepokryl ani část režijních nákladů!

Ještě hůře se počasí podepsalo další týden na festivalu lidových řemesel a dovedností. Po několikaleté pauze se dralo peří, nechyběl oblíbený hrnčíř, pochlubit se dovednostmi a výrobky přišlo též několik nových předvádějících. Kdo však nepřišel, byla veřejnost.

Naprázdno tak vyšel i kulturní bonus, který patřil v sobotu celodenní produkci flašinetářky Evy, v neděli odpoledne pak dechové muzice Seniorské kapely Totem. Řemeslnický víkend podpořila speciální nabídkou jídel pod heslem I kuchařina je řemeslo rovněž Hospoda na statku.

Program na státní svátek 28. září musel být pro vytrvalý a hustý dopolední déšť dokonce zrušen.

Příliš počasí nepřálo ani Běhu Kilometrovkou po šesti... ale i po dvou, v chůzi pro dobrou věc ve změněném termínu – první říjnovou sobotu. Jako charity na podporu psiho útulku se ho mohl zúčastnit opravdu každý. Součástí akce byla bohatá tombola, naučná stezka a nabídka psí fyzioterapie.

pie. Celkový výtěžek ze symbolického startovního a tomboly zamířil do útulku pro psy v Borovně.

Jak důležitou roli počasí opravdu hraje, potvrdila sobota 8. října věnovaná Mezinárodnímu dni zvířat. Prostranství před Tropickým pavilonem, kde se odehrával hlavní program, bylo stále plné a nejzajímavější plyšáky početných návštěvníků bylo možno vybírat ze široké nabídky. (hy-ij)

Foto František Hykeš

Foto Kateřina Mísíková

Zoo ovládla strašidla

Možnost poznat docela jinou atmosféru ve strašidelně vyzdobené zoo měli návštěvníci první listopadovou sobotu. Strašidelná soutěžní stezka provedla účastníky po jednotlivých stanovištích rozmístěných takřka po celém areálu. Při úspěšném doplnění tajenky vyšel název tradičního keltského svátku Samhain. Z něho vznikl dnes dobře známý Halloween. Dalším úkolem stezky bylo najít lemury představující duchy Madagaskaru a zkusit si nebojácnost v zážitkovém stanovišti plném bezobratlých živočichů. Ti nejmenší mohli vyzkoušet hrůzostrašnou dílničku či se nechat pomalovat strašidelnými motivy. Během celého odpoledne se zoo hemžila strašidly. A koho bylo možné potkat? Třeba zombíe jeptišky, muerty, čarodějnice, ale také na chůdách chodící smrtky. V expozici Království jedu se konaly pro zájemce komentované prohlídky. Ze selfie boxu umístěného v její blízkosti bylo možné si odnést snímek na památku. Po setmění následoval lampionový průvod. Ten za doprovodu středověké hudby a v čele s velkým strašidlem Bubákem zavedl účastníky okolo nasvícených dekorací na amfiteátr. Zde po slosování strašidelné stezky zakončila akci velkolepá ohňová show. (ij)

Nedívejte se jen na Ivy, lemury a plameňáky!

Mgr. Johana Hanzlíčková, botanička

Nové botanické expozice uvítaly návštěvníky zoologické a botanické zahrady ve II. pololetí roku 2022 hned po průchodu hlavní pokladnou. Proměnou prošel nejen celý výběh lvů, ale i přilehlé záhony. Oblast severní Afriky, zejména Maroka, ilustrují dřeviny a traviny v pásu k berberskému stanu. Prezентujeme zde flóru pohoří Atlas, kterou zastupují například cedr atlaský (*Cedrus atlantica*) nebo ohrožený jasan (*Fraxinus dimorpha*).

Navazující záhonek je pak věnovaný specifické flóře Gibraltaru. Ten je nejjižnějším výběžkem Pyrenejského poloostrova. Roste zde více než 600 druhů rostlin. Patří mezi ně i endemity jako je silenka (*Silene tomentosa*), limonka gibraltarská (*Limonium emarginatum*) a jiné.

Další ostrůvek zeleně jsme věnovali Kabýlii, jakožto pokračování Atlasu v Alžírsku. Její území je jednou z nejnehostinnějších krajín v celé severní Africe. Jednotlivá údolí zde oddělují hory s vrcholy sahajícími až do 2 000 m n. m. Tento region při Středomoří je botanicky zajímavý tím, že se zde – zejména v pohoří Babor – setkáme se zbytky lesů jaké v dobách zalednění pokrývaly celou severní Afriku. A roste zde též kriticky ohrožená jedle numidská (*Abies numidica*).

Po druhé straně lvího výběhu se můžeme zastavit v Rájské zahradě Pairi dazez inspirované arabskou kulturou a plně voňavých bylin. Představuje formu zahrady staroíránského původu a má se za to, že velká část užití a symboliky byla odvozena od zahrady v ráji popisované ve svatých textech. Tradiční rozdělení do čtyř čtvrtin u nás doplňuje centrální fontánka. Návštěvník se v této oáze může zastavit,

relaxovat a nechat se okouzlit pestrými barvami květů i vůní bylin a ovocných dřevin.

Obměnou prošly také expozice sousedící s novým výběhem plameňáků ve stylu přírodního parku s'Albufera Mallorca. Korsika a Baleáry zastupují ostrovy v západním Středomoří. Díky svému stáří a dlouhodobě vyrovnanému klimatu zde lze doposud najít mnoho třetihorních relikvií. Vlastní Baleáry, přestože jde o poměrně malé souostroví, hostí na 140 endemických taxonů. Zdejší rostliny zastupuje v expozici například brambořík (*Cyclamen balearicum*) či palma žumara nízká (*Chamaerops humilis*). Areálem rozšíření zasahuje jako jedna z pouhých dvou palem do Evropy.

Velmi zajímavá je vegetace vápencových skal, která soustřeďuje největší počet zdejších ende-

mitů, k nimž náleží například brukev (*Brassica balearica*) nebo vrbina (*Lysimachia minoricensis*).

Pro květenu středomořských ostrovů je obecně příznačná dosti výrazná druhová pestrost a poměrně vysoký podíl endemických druhů.

Nově zbudované skalky reprezentují východní Středomoří a ostrov Kypr. Ten byl dříve zalesněn, ale lidská činnost lesy podstatně zredukovala. Původní vegetace se zachovala v pohoří Troodos, kde najdeme endemický dub olšolistý (*Quercus alnifolia*) a cedr krátkolistý (*Cedrus brevifolia*). Místní flóra čítá více než 125 druhů vyskytujících se z celého světa pouze jen zde.

Na návštěvu do dob dávno minulých nás zve model dinosaura *Burianosaurus augustai*. Rostliny v jeho sousedství představují ostrovní flóru druhohorního Rýnsko-českého ostrova. Uvidíte tedy hlavně nahosemenné rostliny kupříkladu cykasy, blahočety (*Araucaria*) či jinan (*Ginkgo*).

Exkurze po novinkách botanických expozic ukončíme u ostrova lemurů kata, kde v sezóně najdeme letněné palmy Madagaskaru. Ten je jedinečným místem, kterému patří též označení ostrov palem. Díky dlouhodobé izolaci je domovem extrémního množství endemitů z řad rostlin i živočichů. Není tedy překvapením, že endemiti jsou rovněž některé palmy. Z Madagaskaru je jich dosud popsáno 203 druhů a tvoří necelou desetinu celkového světového palmového bohatství. Celý ostrov je bohužel výrazně ohrožen lidskou činností a mnoho druhů existuje již pouze v několika exemplářích v posledních drobných fragmentech původní vegetace.

Foto 2x Kateřina Misíková

Tam, kde se Čechy rozběhly do Německa

Ašský výběžek ční z republiky jako vztyčený prst, někdy je nazván, poněkud neutivě, jejím apendixem. Faktkem je, že blízko je zde všechno jak na šířku, tak v podstatě i na délku. Do Hranic je to z Aše devět kilometrů a kousek za městem už je Německo. Před rokem 1990 tu bývalo ještě těsněji. Na východ se síce mohlo téměř až k hranici, protože zde byla sousedem Německá demokratická republika. Zato na západ ukrajovalo značnou část území nepřístupné hraniční pásmo. Pohraničím však byl poznamenán celý výběžek. A ještě se z toho zcela nevzpamatoval. Kdo se sem ale vydá za přírodou, zklamán nebude.

Sice nedlouhé údolí Ašského potoka, sotva nás vyvede z města, získá tak zvláštní podobu, že společně se stády oveček ji budeme mít dlouho před

očima. A neopustí ho až po soutoku s Bílým Halštrovem pod prostřední z obcí trojice posledních českých vesnic v pořadí Podhradí, Kopaniny, Doubrava.

Bílý Halštrov je hlavní řekou výběžku. Ano, řekou, i když podle mužského rodu v názvu by člověk očekával spíše potok. A tak je to jedna z hodně mála českých řek, jejíž pojmenování není v ženském rodě. Pramení v Halštravském lese mezi Nebesy a Výhledy jižně od Aše. Pěší turisté a cyklisté se dostanou až k místu jejího zrodu, nejlépe po žluté turistické značce z Výhledů (si 1 km), nebo po cyklostezce z Horních Pasek. Když skáče rychlým spádem přes kameny údolím nad Dolními Pasekami, nechce se člověku věřit, že se dívá na jeden z významných německých toků. V Čechách měří B. Halštrov pouhých 11 km, Saskem měří jeho pout pod jménem Weisse Elster 246 km. A Halštrov do třetice: Již v roce 1984 byla značná

část Ašského výběžku a severozápadní části Smrčin pro své přírodní hodnoty vyhlášena přírodním parkem a nazvána – jak jinak – než Halštrov.

Poválečná léta, tak celé období železné opony, nahrávalo přírodě a ta si brala zpět, co jí předtím vzala civilizace. To je zde patrné na každém kroku. Zatímco před válkou žilo v Dolních Pasekách k 600 obyvatelům, dnes je jich jen asi 40. V místě vyvěrá mírně radioaktivní minerální pramen oblíbený lidmi z širokého okolí. Zejména obsahem Glauberovy soli je podobný pramenům františkolázeňským, je ale spíše řazen k oblasti saských kyselek. Další léčivá voda vyvěrá, už také do důstojného pavilónku, v obci Doubrava před státní hranicí. I na těchto pramenech je zřejmé, jak odlišný byl poválečný vývoj na tomto německo-českém pomezí. Stejně přibližně Bad Elster – 3 600 obyvatel, sedm lázeňských

Pokračování na straně 16.

Pokračování ze strany 15.

rehabilitačních klinik, více jak 2 400 pobytových lůžek. Doubrava turistovi nabízí pramenitou vodu do hrníčku a vlastivědnou naučnou stezku doplněnou o základy bývalé významné papírny.

Pod Dolními Pasekami vstupuje B. Halštrov opět do lesů, jimiž se nechává doprovázet téměř až k soutoku s Ašským potokem. Moc pěkný výlet. Ani nevadí, že okolí lesní přehrady je chatařskou oblastí. Jak je patrné z drobných zahrádek, z celkového charakteru osady, její obyvatelé sem jezdí především za přírodou a podle toho se k ní chovají. Sedmihektarová vodní zdrž probleskne mezi stromy jen několikrát. Byla vybudována v minulém století pro zásobování ašského textilního průmyslu užitkovou vodou. Nyní reguluje průtoky v říčce a slouží k soukromému chovu ryb.

Vypravíte-li se od silnice do Hranic západním směrem, utonete na hodiny a hodiny, zejména v okolí Studánky, v hlubokých lesích. Budete pokračovat potůčkem s kouzelnými rybníčky a vyhýbat se bažinatým loukám. Beztak většina z nich je obehnaná elektrickým ohradníkem a pase se na nich skot.

Ač relativně nevelké území, nabízí několik maloplošně chráněných míst. Začneme u toho nejvýznamnějšího. Už podle kategorizace. U národní přírodní památky Lužní potok – Bystřice v nejsevernější části výběžku. Hlavním důvodem ochrany je výskyt vzácného měkkýše perlorodky říční. Ta má v obou potocích a jejich přítocích jedno z posledních lokalit rozšíření ve střední Evropě. Např. z B. Halštrova vymizela již počátkem 20. stol. Perlorodka je kriticky ohroženým druhem. Pro její záchranu je v památce prováděn dlouhodobý záchranný program a je pod důkladným dohledem.

Žije zde i mihule potoční nebo rak říční. Na loukách s čertkusem lučním se rozmnožuje vzácný motýl hnědásek chrastavcový. V rašelinných biotopech lze najít rosnatku okrouhlostou, klikvu bahenní, vachtu trojlistou, suchopýr úzkolistý, prstnatec májový, mochnu bahenní a další vzácné druhy. Sušší místa porůstají podhorské smilkové trávníky s prhou arnikou. V mírně proudící vodě se relativně hojně objevuje vzácný rdest rdesnolistý, který je v ČR znám pouze z Ašského výběžku.

Přírodní památka Verněřovské doly poblíž Aše je také jedinečná. Chrání odvaly starého dolu se

Pramen Bílého Halštrova stylově v bílém.
Foto Josef Chrástka

V roce 2019 opravený pavilonek nad vývěrem dolnopasecké kyselky v údolí Bílého Halštrova.
Foto František Hykeš

Vzácná mihule potoční.

Foto Martin Jiran

žilníkem složeným z křemelce, ambilygonitu a živce. O jak výjimečnou lokalitu se jedná, svědčí fakt, že podobný typ ložiska je znám už jen z Portugalska a z Uralu.

Kdo se nechce z Aše vracet po stejné cestě, tomu doporučujeme odbočit z hlavní silnice směrem na Polnou a Libou. Obohatí se o další zážitek: Při troše představivosti to zde připomíná rozlehlými rovinatými pastvinami, občasnými březovými hájky a rybníky severskou krajinu. A také se tu zachovalo několik hrázďených stavení chebského typu. Navíc navštívit lze další dvě zajímavá chráněná území. Ovšem výhradně pěšky, neboť jejich těsná blízkost u hranice je zárukou divoké přírody.

Ztracený rybník je přírodní rezervace chránící od roku 1997 přechodové rašelinisté ostřicomechového typu s významnou květenou. Odbočíme k ní z Polné. Vzniklo na dně dvou rybníčků po snížení jejich hladiny. Mezi zdejší zvláště chráněné a ohrožené druhy rostlin patří: Bradáček srdčitý, několik druhů ostřic, klikva bahenní, prstnatec Fuchsův a kyhanka sivolistá. Ve smrčině hnízdí čáp černý, početná je tu populace čolka horského a ještěřky živorodé. Pozorována byla zmije obecná.

Silnice klonouze do Libé s romantickým zámekem na skále a stejně kouzelným rybníkem v podzámčí. Právě kolem něho vede silnička do bývalé vesnice Dubina. Zde už bude záležet na vaší orientaci, zda objevíte velice zajímavou přírodní rezervaci Stráně u Dubiny. Leží na samé státní hranici nad řekou Ohří. Ta ještě v těchto místech teče na území SRN. V nadmořské výšce těsně pod 500 m chrání od roku 1990 v těchto končinách ojedinělá teplomilná a suchomilná společenstva a vřesoviště. Z živočišné říše je zde poměrně hojně saranče vrzavé. Na přilehlých zemědělských plochách byla zjištěna křepelka polní a chřástal polní.

Z Libé už to není daleko do Lažanského lesa, jímž objedeme Františkovy Lázně. Když z něho vyjedeme, jsme po několika kilometrech bezlesím nad údolní nádrží Skalka v Chebu. Předtím si ale ještě vychutnáme bažinaté lesy – hodně podobné těm rostoucím v Třeboňské pánvi – a směrem k Františkovým Lázním přecházejícím v poměrně početnou rybníční pánev s největší šedesátihektarovou Amerikou.

Ing. František Hykeš

Kritická sezóna pro sýčky

Vajíčka z téměř poloviny hnízd zůstala neoplozená či zastydla

Výsledky letošní hnízdní sezóny sýčků obecných nejsou povzbudivé. Ornithologové z Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR a České společnosti ornitologické napočítali u 26 párů pouze 62 mláďat. Číslo je podobné součtům z roku 2021, což znamená, že se populaci kriticky ohrožené sovy zatím nedaří výrazně posílit a stále u nás balancuje na hranici přežití. Vědce především znepokojilo, že na téměř polovině kontrolovaných hnízd zaznamenali neoplozená či zastýdla vajíčka. To mohlo způsobit chladné počasí, ale také příbuzenské páření, jež v malé a izolované ptačí populaci může vést ke snížené schopnosti reprodukce.

Dříve nejpočetnější sova čítající desítky tisíc párů je teď tou nejohroženější. Sýček obecný patří v ČR mezi kriticky ohrožené druhy a s počtem zhruba posledních sto párů je na pokraji vyhynutí. Dlouhodobým hlavním důvodem proč sýčků ubývá, je velkoplošné intenzivní zemědělství vedoucí ke ztrátě pestrosti krajiny, velkým lánům a úbytku krajinných prvků, které jsou pro ně i další obyvatelé krajiny zcela zásadní. V roce 2020 byl pro sýčka vypsan záchranný program pod záštitou Ministerstva životního prostředí.

(tz)

Foto Pavel Moulis

Šťastných sedm

Text a foto Aleš Zíka, chovatel

Ve čtvrtek 10. listopadu se přímo v expozici hroznýšovců kubánských ve Světě v podzemí narodilo sedm zdravých mláďat. Hroznýšoviti hadi rodí živé potomky na rozdíl od kraitů, ty kladou vejce. Letos suma sumárum to bylo od třech samic 19 mladých hroznýšovců!

Stručná historie: Zoo Plzeň započala současný chov tohoto druhu v roce 2008, kdy dostala skoro 3,5 m dlouhého samce od soukromého chovatele. Jeho novým domovem se stal ještě starý terarijní Tropický pavilon. V roce 2012 se otevřela expozice Svět v podzemí a hroznýšovec se přestěhoval tam. Spolu s ním obydleli podstatně rozměrnější a funkčnější expozici i hadi (1.3, to je jeden samec a tři samice) deponovaní ze zoo Praha. Ta vede na tento druh Evropskou plemennou knihu. Následující rok 2013 se podařil první odchov hrznýšovce kubánského v naší zoo a od té doby je to záležitost každoroční. Mláďata jsou silně prchlivá a koušou do všeho, co se kolem nich míhne – k velké radosti ošetřovatelů. Naštěstí jim toto temperamentní chování vydrží zhruba do „puberty“, což je kolem druhého roku věku a zhruba 1,5 m délky. Pak jsou už klidní.

EXPEDICE ZA POZNÁNÍM IRIS

Příběhy vína III

V rámci Slavností babího léta se letos uskutečnilo na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně první skutečné vinobraní. Nejen s ochutnávkou špičkových moravských vín ze Šlechtitelské stanice Velké Pavlovice, ale také s degustací typických jídel k vínu. Gastronomickou část vinobraní připravila firma Equifarm – provozovatel staročeské Hospody na statku. Počasí sice akci nepřálo, ale to vůbec nesnížilo její vysokou úroveň. V souvislosti s vinobraním jsme členům 3. čísla IRISu předložili dva příběhy vína. Podívali jsme se již do zmíněné Šlechtitelské stanice Velké Pavlovice a dále na Mostecko, kde se vínu vždy dařilo a jeho pěstování se sem koncem 60. let 20. stol. opět vrátilo. Závěrečný třetí příběh nás zavede na Slovensko. Do Tokajské vinařské oblasti. Ač se to ví málo, zasahuje i na jihovýchod našich sousedů.

Třetí největší slovenská údolní přehrada byla dostavěna v roce 1965 a zatopila značnou část Východoslovenské nížiny. Pro představu: Máchových jezer by se do ní vešlo více než deset! Rekreaci začala sloužit prakticky již další rok, ptáci chráněné území o rozloze 622 ha a s ochranným pásmem o výměře 2 038 ha čekalo na své vyhlášení jen do roku 1968. Je významnou jarní a podzimní migrační lokalitou a lze zde napočítat až 100 ptačích druhů. Mnohé jsou vzácné a ohrožené. Pokud by se chtěla na seznamu východoslovenských lákadel očitnout také zdejší Tokajská vinařská oblast, musela by proto udělat hodně moc. Několik veřejných vinných sklípků a rozhledna určitě nestačí. Moravská vinařská turistická oblast by jí mohla být spolehlivou inspirací.

VÍNO S PŘÍSNÝMI PRAVIDLY

Tokajskou vinařskou oblast tvoří sedm obcí pod Zemplínskými vrchy v povodí řeky Bodrog. Na jedi-

nečné chuti tokajského vína se podílí nejen sluneční svit, ale i půda sopečného původu, která dokáže velmi dobře akumulovat teplo. A také zdejší sklepy vyhloubené ve vulkanické hornině s charakteristickým mikroklimatem. Působením ušlechtilé plísně *Botrytis cinerea* se během dlouhého teplého podzimu tvoří přímo na révě rozinky – cibéby. Právě díky jim získávají tokajská vína svoji výjimečnost.

Již v minulosti se těšila pozornosti monarchů. Dodnes se spojují s výrokem Ludvíka XIV.: Vinum regum – rex vinorum – Víno králů – král vín.

Tokajská oblast se na přibližně 5 000 ha rozkládá především v Maďarsku. Na Slovensko zbývá 907 ha. Zdejší vinohrady jsou takovým národním pokladem, že tokajské vinařské plochy lze užívat jen jako vinice. Pokud vlastník přestane viniční trať využívat k jejímu účelu, musí ji pronajmout nebo prodat. Vinaři jsou povinni oznamovat úrodu před jejím sběrem pro účely vydání osvědčení jejího

původu, množství, cukernatosti a zdravotního stavu příslušnému kontrolnímu ústavu. Výnos hroznů z jednoho hektaru vinice, ze kterého se má vyrobit tokajské víno, nesmí přesáhnout 9 500 kg. (U některých odrůd 10 400 kg). Pokud vinař tuto hranici překročí, musí celé množství úrody z daného vinařského roku uvést na trh pouze pod označením stolní víno. Regulací a omezení však existuje více.

TOKAJSKÉ MEZNÍKY

Vinařská Tokaj je jednou z pěti obdobných oblastí na světě. Zdejší prvopočátky pěstování révy spadají do období nadvlády Římanů, kteří měli k vinné révě a vínu především vždy velmi vřelý vztah. Po úpadku Římské říše pokračovali v pěstování révy staří Slované. Tehdy vzniklo rovněž pojmenování celé oblasti. Je odvozeno od staroslovenského slova stokaj, což v překladu je soutok dvou řek – Bodrogu a Tisy.

Pokračování na straně 18.

Víno králů

Text Ing. František Hykeš

Východní konec Slovenska není pro turisty příliš lákavý. Nabízí sice Poloniny a Vihorlat plné pralesů a také Zemplínskou Širavu. Ale ta má zenit, kdy byla mořem Čechů a východních Němců, už třicet let za sebou. I když místní destinační agentura cestovního ruchu se snaží na tuto historii usilovně navázat. A má docela co nabídnout: Především jedno z nejteplejších slovenských území s největším celoročním úhrnem slunečního svitu.

Vysoké teploty se podepisují na okolní vegetaci: Stráně nad Šíravou začínají být v polovině srpna již podzimně vybarvené.

Pokračování ze strany 17.

Pěstování révy a celkový rozvoj oblasti byl zpomalen vpádem Mongolů. Změnu přinesli až italští osadníci. S nimi přišla i zásadní tokajská odrůda – Furmint, která dává tokajskému vínu jeho nenapodobitelný a nezaměnitelný charakter.

Nejstarší známá láhev tokajského vína, otevřená v 70. letech 20. století, nesla letopočet 1461.

Z podstatně novější historie je možné zmínit založení Státní výzkumné stanice v Malé Trni v roce 1924.

Tokajská vína jsou aromatická vína, mají zlatavou barvu a vyrábějí se tradiční oxidativní metodou. Do módy se však dostávají taktéž tokajská vína stolní a přívlastková vznikající moderním reduktivním procesem.

Nejvýraznější změna ve výrobě tokajských výběrů nastala v roce 2013. Byl zrušen tradiční 3 – 6putnový systém a byl nahrazen čtyřmi kategoriemi podle obsahu zbytkového cukru. Stejně jako u samorodného vína, tak ani u výběrů nejsou sudy plněny zcela; to aby ke kvasicím a zrajícím obsahu mohlo vzdušný kyslík. Ten společně s vrstvou kvasinek dotváří celkový charakter vína. Tradičně zrál tokajský výběr nejméně tři roky, z toho alespoň dva v dřevěných sudech. Po roce 2013 byla doba strávená v sudu zkrácena na 18 měsíců. Lahve tokajské výběrové esence se do prodeje dostávají poměrně zřídka a za vysoké ceny. Obvykle od 3 000 do 8 000 Kč za litr.

Část maďarské Tokajské oblasti byla zapsána roku 2002 na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Jedná se o území o rozloze 132 km² severozápadně od města Tokaj.

SPOR SOUSEDŮ

V roce 1965 projednávala advokátní poradna v Plzni protest maďarské firmy Monimpex proti používání názvu Tokajské víno při jeho vývozu ze Slovenska do Rakouska. I přes vysvětlení historicko-právního nároku na toto označení, právní zástupce Monimpexu odmítl všechny argumenty. V roce 1967 uzavřely podniky zahraničního exportu Monimpex Budapešť, Koopol Praha spolu s Vínařskými závody Bratislava smlouvu, podle níž slovenský subjekt nebude dodávat žádné víno do

kapitalistických zemí s označením tokajské nebo připomínající tokajský původ. Maďarská strana se naproti tomu zavázala, že ze Slovenska bude pravidelně ročně odebírat 1 000 hl tokajského vína v tvrdé měně. Smlouva byla uzavřena na dobu neurčitou, s možností zrušení. Mnoho však nevyřešila, spory přetrvávaly dál. A neurovnala je ani další bilaterální, stejně jako mezinárodní jednání. Dokonce pokračovaly v rámci Evropské unie po roce 1990. Ukončeny nejsou prakticky dodnes.

TOKAJ SVRCHU

Na pokraji snad jediné široko daleko neoplocené vinice se dáváme do řeči s traktoristou vyjíždějícím z řádek vinné révy. Úrodou réva obspaná rozhodně není. Paradoxně jak je nízká, tím více v ní převládají zázračné ciběby vytvářející jedinečné tokajské. Sladké, barvy koňaku a s procentem alkoholu nad průměrem ostatních vín. Kolega se zemědělece ptá, kde by mohl koupit několik la-

Rozhledna v Malé Trni ve tvaru vinného sudu náleží k nejzajímavějším rozhlednám na Slovensku.

hvinek pro manželku. Ochotně mu odpovídá: Ve Velké Trni. K mým otázkám už tak vstřícný není: „Proč jsou vinice oplocené?“, zopakuje několikrát a potom lakonicky řekne: „Protože se víno kradlo. Ve velkém. Jsme chudý kraj.“ Oponuji bohatstvím vinařské jižní Moravy. „To se nedá, pane, srovnávat. Veškerý turistický ruch nám bere maďarská Tokaj. Ta láká. O nás se pořád skoro neví. Moc nás také poškodily letité tahaniče s nimi,“ a rukou ukáže k jihu. K nedaleké státní hranici a myslí Maďary. „Hodně se už ovšem pohulo k lepšímu. I když část vinic přešla do rukou cizinců. Na to si špatně zvykáme. Ale prosperují a máme u nich práci...“ Znovunastartováním traktoru dává najevo, že rozhovor končí. Když si zvěřený prach sedne k zemi, překračujeme cestu a míříme k rozhledně Malá Trňa. Podívat se na východoslovenskou Tokaj svrchu.

Foto 3x František Hykeš

Slovenská „tokajská“ krajina.

Foto IRIS Miroslav Volf

Naposledy po naučných stezkách

Po jedné naučné stezce z dílny zoologické a botanické zahrady, ale nalézající se mimo ni, jsme se prošli již ve 2. čísle. Dnes se vydáme na druhou z nich. Pod názvem Hravá zoo měla být původně umístěna přímo v zahradě, ale z řady důvodů, zejména ochranných, byla nakonec nabídnuta k využití jinému subjektu. Mezi několika zájemci dostala přednost ekologická 15. ZŠ v Plzni-Skvřanech. Soubor otázek doplněný o interaktivní prvky, hádanky a dovednostní úkoly škola ještě rozšířila a zatraktivnila. V ekologicky pojaté rozlehlé zahradě slouží nejen přibližně tisícovce žáků, ale také dalším zájemcům. Teď se můžete po ní projít i vy. Tímto pokračováním se se soutěžením prostřednictvím oblíbených naučných stezek loučíme. V 1. čísle na vás už bude čekat soutěž nová. Jaká, to je překvapení!

1 Velcí klokani se pohybují skoky dlouhými až 11 m a rychlostí téměř 60 km/hod. Stěhující se stáda dokáží za jediný den urazit za pastvou až stokilometrovou vzdálenost. Klokani rudí může vyvinout rychlost vyšší než 70 km/hod., avšak jen na krátké vzdálenosti.

A: Vše, co je uvedené, je pravdivé. **B:** Nesmíte všemu slepě věřit.

2 Kdo lépe vidí? Člověk nebo moucha?

3 Myslíte, že uhodnete, které ze zvířat je nejtěžší a které nelehčí? A připojte váš odhad jejich tělesné hmotnosti.

Dospělá kočka domácí, kos černý, dospělý lemura kata, tučňák Humboldtův.

4 Typickými živočišnými představiteli ostrova Madagaskar jsou také kaloni. Jaké jsou o nich vaše vědomosti?

Jsou to savci nebo ptáci?

Je pravda, že jsou důležití pro rostliny jako jejich opylovači?

Jsou masožraví nebo býložraví?

Jak se jmenují jejich blízcí příbuzní, kteří žijí i u nás?

5 A na závěr jedna aktuální otázka: Kterého z ptáčků v zimě u krmítka určitě nepotkáte? Kosa černého, vrabce domácího, skřivana polního, sýkorky, pěnkavu obecnou, jiřičku obecnou?

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 2. čísla časopisu IRIS, ročník 2022:

Opět jsme byli štědrí a vylosovali pět výherců: Jaroslav Houška, Kamenice nad Lipou; Petr Čaloun, České Budějovice; Michal Husek, Bučovice – Marefy; Vlasta Chalupová, Plzeň; Hana Medová, Jindřichův Hradec.

Správné odpovědi na soutěžní otázky (IRIS 2/22):

1 A/ Střela ústí u Liblína do Berounky; 2 C/ podle oficiálních turistických informací je v Karlovarském kraji největší koncentrace pramenů léčivých vod na světě; 3 B/ kyselka znamená v odborné terminologii vodu s vysokým obsahem volného oxidu uhličitého; 4 C/ Slavkovský les má statut chráněné krajinné oblasti; 5 A/ Vladař je nejvýznamnější stolová hora v západních Čechách.

Všem výhercům blahopřejeme!

IRIS ZAJÍMAVOST

ZASTOUPILI DATLY

V rámci programu Lesů ČR „Vracíme sovy do lesů“ bylo v roce 2022 vyvěšeno na území Slavkovského lesa a Českého lesa 20 budek pro sýce rousné. Zatímco Lesy ČR poskytly samotné budky, o jejich instalaci se postarali pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny (AOPK) ČR. Sýc rousný vyžaduje pro hnízdění dutiny ve stromech vytesané datlem černým. V lokalitách, kde je jich nedostatek, sýcům dobře poslouží i umělé budky. (aa)

Přehled akcí, kdy vám zoologická a botanická zahrada nabídne v roce 2023 víc než jen zvířata a rostliny

1. ledna: Jak na Nový rok, tak po celý rok – tradiční slevová akce pro první návštěvníky v novém roce

13. – 17. února: Dětský denní tábor o jarních prázdninách na Lüftnerce

26. února: Český rok na vsi – Rozpustilé vyhánění zimy s průvodem masek z Vinic do středu města, s topením Morany a se soutěží Plzeňský koblížek – odpolední program

18. března: Otevírání České řeky, vítání jara a probouzení lesa – celodenní soutěžní program na počest nového jara (nositelé rybích jmen mají zvýhodněné vstupné)

1. dubna: Ptačí sobota – Celodenní naučné soutěžní program k Mezinárodnímu dni ptactva (nositelé ptačích jmen mají zvýhodněné vstupné)

7. – 10. dubna: Oslava Velikonoc na statku Lüftnerka – celodenní akce s rozšířeným kulturním programem

22. dubna: Plzeňský Den Země – ekologicky zaměřený celodenní naučný soutěžní program

30. dubna: Český rok na vsi – čarodějnické odpoledne na statku Lüftnerka (návštěvníci v čarodějnickém vstup zdarma)

1. května: MAY DAY pro ochranu přírody – celodenní program

Folklorní odpoledne pod staročeskou májkou na statku Lüftnerka

13. – 14. května: Dny japonské kultury – celodenní program

27. května: Velký den dětí v zoo

17. června: Budiž léto pochváleno – bohatý zábavný a soutěžní program pro všechny generace návštěvníků

1. července: Adie školo, hurá na prázdniny – celodenní soutěžně zábavný program

Červenec: 1. a 2. běh letního dětského příměstského přírodovědně zaměřeného tábora Deset dnů s kamarády ze zoo

Srpen – poslední týden: 3. běh letního příměstského tábora na Lüftnerce

26. srpna: Ahoj prázdniny, je tu opět škola – celodenní soutěžně zábavný program

1. září: Bosou nohou – zoo všemi smysly

9. – 10. září: Slavnosti babího léta na Lüftnerce s výstavou Zahrada podzimu – celodenní program

16. – 17. září: Oživlý statek – celodenní program připomínající život našich předků

28. září: Hravý podzim – Přes tři světadily za medvědy – celodenní svatováclavský soutěžní program v afrických a asijských expozicích a u výběhu medvědů

30. září: Hravý podzim – Běh Kilometrovkou po šesti – odpolední rekreační běh se čtyřnohými miláčky o ceny a nabídkou velkého psiho programu

7. října: Hravý podzim – Zvířecí sobota s velkým srazem plyšových zvířátek s pokusem o zápis do knihy českých rekordů – odpolední soutěžní program

konec října/začátek listopadu: Charitativní podvečerní běh o život s iniciativou Rozběháme Česko – běh na podporu záchranných projektů

4. listopadu: Bu-bu-bu aneb zoostrašení – odpolední a podvečerní program

2. prosince: Odpolední adventní tvůrčí dílna na statku Lüftnerka na téma zdobení adventních věnců

9. prosince: Čertovské odpoledne na statku Lüftnerka s mikulášskou nadílkou a ukládáním medvědů k zimnímu spánku

16. prosince: Rozsvěcení vánočního stromu na statku Lüftnerka s kulturním vystoupením – odpolední program

23. prosince: Živý betlém na statku Lüftnerka – odpolední program

24. prosince: Nadělte zvířátkům do jesliček, chyťte si zlatou ryбку, vánoční soutěžní naučná stezka, Vánoce u šimpanzů – dopolední program

31. prosince: Silvestrovský dopolední soutěžní program – Chyťte si zlatou ryбку, silvestrovská stezka o ceny, po poledni přivítání symbolického posledního návštěvníka roku 2023

1. ledna 2024: Jak na Nový rok, tak po celý rok – tradiční slevová akce pro první návštěvníky v novém roce

Změna programu vyhrazena.

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posláni čtyř čísel činí 100 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adrese: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň**.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlovy Vary** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech, Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 220 Kč, zlevněné 160 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 720 Kč.

Dva dospělí + tři děti 850 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 100 Kč (osobní auto), 150 Kč (autobusy).

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná

(dva dospělí + dvě děti do dovršení věku 3 let) 3 000 Kč,

(dva dospělí + tři děti 3 200 Kč)

V pondělí senioři nad 60 let v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psi do Zoo a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 70 Kč, zlevněné 50 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Podrobný ceník najdete na webových stránkách zahrady.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Zoologická a botanická zahrada města Plzně, Sdružení IRIS, redakce časopisu IRIS děkují všem návštěvníkům, věrným přátelům, čtenářům za projevený zájem, všem kmotrům zvířat a sponzorům za poskytnutou podporu.

Velké poděkování si zaslouží distributoři časopisu IRIS v Plzeňském a Karlovarském kraji i v dalších místech.

Ocenění patří:

Plzeňskému kraji

statutárnímu městu Plzeň

generálnímu partneru zahrady Plzeňské teplárenské, a. s.

Vodárně Plzeň a.s.

Autocentru Šmucler Plzeň

Aeroklubu Plasy

American Chance Casinos Česká Kubice

BB Pressu media – Vašemu regionu

EURONOVÉ GROUP Plzeň

Grafickému studiu a reklamní dílně Bílý slon

Karlovarskému kraji

Krajské knihovně Karlovy Vary

Lesům ČR – oblastnímu ředitelství západní Čechy

Nadaci 700 let města Plzně

Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Veterinární klinice RPVET Plzeň MVDr. R. Protivý

Zahradnictví MILT a GROSS Plzeň

Tři sta pětadesát spokojených a úspěšných dnů v roce 2023 přeje všem návštěvníkům, přátelům, sponzorům, kmotrům zvířat, spolupracovníkům, čtenářům a distributorům časopisu IRIS Zoologická a botanická zahrada města Plzně společně s redakcí.

Zůstaňte nám věrní i v novém roce!

Vyhlídkové a výcvikové lety

Fotolety

Pilotem na zkoušku

www.akplasy.cz

Vzneste se s námi od roku 1946

Aeroklub Plasy z. s. • Letiště 404
331 01 Plasy • tel. 373 322 029
e-mail: info@akplasy.cz